

Historie a vývoj náhradní rodinné péče

Petra Daničová, DiS.

Bakalářská práce

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petra DANIČOVÁ, DiS.**

Osobní číslo: **H08082**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Historie a vývoj náhradní rodinné péče**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti náhradní péče

Příprava metodiky výzkumné části. Realizace kvalitativního výzkumu

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BUBLEOVÁ, V. et al. Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007. 242 s.

KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (1.část). Náhradní rodinná péče. 1998, roč. 1, č. 0, s. 3-6

MATĚJČEK, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994. 122 s.

ISBN 80-7178-006-5

ŠPECIÁNOVÁ, Š. Sociálně-právní ochrana dětí. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6

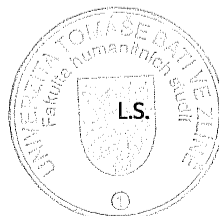
Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Milan Smola**

Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.3.2011

.....
.....
.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola navýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, optisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li někdo za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užíti či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato práce pojednává o institutu náhradní rodinné péče aplikovaném na území České republiky. Její součástí je popsání zákonného ukotvení v našem právním řádu. Rozebírá historii a vývoj náhradní rodinné péče v České republice od století sedmnáctého do dnešních dnů. Zároveň hledá a popisuje odlišnosti v systému náhradní rodinné péče v totalitním zřízení a v zavedené demokracii. Obsahuje rozhovory s náhradními rodiči, zmiňuje jejich pohnutky, které vedly k rozhodnutí změnit si život od základů.

Klíčová slova:

Náhradní rodinná péče, ústavní zařízení, pěstounská péče, adopce, osvojení dítěte, SOS dětská vesnička, dětský domov, kojenecký ústav.

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals with the institute of substitute family care, applied in the Czech Republic. A part of it is also the description of how it is legally embedded in the Czech body of laws. It analyses the history and development of substitute family care in the Czech Republic from the 17th century until the present day. At the same time, it compares the system of substitute family care in the totalitarian system and in the newly established democracy. It comprises interviews with foster parents and mentions their motives which led them to the decision to change their lives fundamentally.

Keywords:

Foster-family care, institutional facility, foster care, adoption, appropriation of the child, SOS Children's Villages, orphanage, orphanage for infants.

PODĚKOVÁNÍ:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat lidem, bez jejichž přispění by bakalářská práce nemohla vůbec vzniknout. Jmenovitě bych chtěla vyzdvihnout ochotu s níž mě vedl a především profesionalitu mého vedoucího práce, Mgr. Milana Smoly. Rovněž děkuji Patriku Daničovi, Mgr. Daniele Cincibusové a Renátě Dobešové za jejich spolupráci a vstřícnost při psaní své práce.

P r o h l a š u j i,

že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvádím v ní veškeré prameny, které jsem použila.

Petra Daničová

OBSAH

I	OBSAH	9
II	ÚVOD	11
III	TEORETICKÁ ČÁST	13
IV	HISTORIE – POHLED NA ČESKOU RODINU	14
1.1	HISTORICKÝ EXKURZ - NALEZINCE	14
1.2	HISTORICKÝ EXKURZ - SIROTČINCE	15
1.3	SITUACE Z KONCE 19. STOLETÍ A POČÁTKU STOLETÍ 20.	16
1.4	PADESÁTÁ LÉTA	18
1.5	ŠEDESÁTÁ LÉTA	20
1.6	SEDMDESÁTÁ A OSMDESÁTÁ LÉTA	21
1.7	OD DEVADESÁTÝCH LET DO SOUČASNOSTI	22
V	2 ZÁKLADNÍ POJMY	25
2.1	RODINA	25
2.1.1	RODINA Z HLEDISKA FUNKČNOSTI	25
2.2	DĚTSKÉ POTŘEBY	26
2.3	DŮVODY UMÍSTĚNÍ DÍTĚTE DO ÚSTAVNÍ PÉČE	28
2.4	ÚSTAVNÍ A OCHRANNÁ VÝCHOVA	31
2.5	NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	34
2.5.1	PĚSTOUNSKÁ PÉČE	34
2.5.2	OSVOJENÍ (ADOPCE)	36
2.5.3	OSVOJENÍ BEZ SOUHLASU BIOLOGICKÝCH RODIČŮ	37
2.5.4	MEZINÁRODNÍ ADOPCE	38
2.6	PORUČENSTVÍ	39
2.7	OPATROVNICTVÍ	39
VI	3 PROCES VEDOUcí KE ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ/PĚSTOUNSKÉ PÉČE	40
3.1	ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	40
3.2	PODÁNÍ ŽÁDOSTI	40
3.3	PŘÍPRAVNÉ KURZY	42
3.4	PÁROVÁNÍ DĚTÍ A RODIČŮ	42
VII	PRAKTICKÁ ČÁST	43
VIII	4 CÍL VÝZKUMU	44
4.1	METODIKA VÝZKUMNÉ ČÁSTI	44

4.1.1	PŘEDVÝZKUM	44
4.1.2	VLASTNÍ VÝZKUM	46
4.1.3	ROZHOVOR	47
4.1.4	ZPRACOVÁNÍ ÚDAJŮ A TECHNIKA OTEVŘENÉHO KÓDOVÁNÍ.....	48
4.2	SEZNÁMENÍ SE S RESPONDENTY.....	48
4.2.1	RODINA SLÁMOVÁ.....	49
4.2.2	RODINA SVOBODOVÁ.....	49
4.2.3	RODINA MALÁ.....	50
4.2.4	RODINA NOVÁKOVÁ	50
IX	5 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE OČIMA NÁHRADNÍCH RODIČŮ.....	51
5.1	DŮVODY.....	51
5.2	OKOLÍ.....	52
5.3	DĚTI	53
5.4	ÚŘADY.....	54
5.5	MÁME DÍTĚ!	55
5.6	SOCIALISTICKÝ PŘÍSTUP	56
X	ZÁVĚR	58
XI	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	59
XII	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	62
XIII	SEZNAM PŘÍLOH	63
5.7	RODINA SLÁMOVÁ	63
5.8	RODINA SVOBODOVÁ	72
5.9	RODINA MALÁ	77
5.10	RODINA NOVÁKOVÁ	80
5.11	OSPOD	85

ÚVOD

Pro svou seminární práci jsem si zvolila téma: „Náhradní rodinná péče“. Tato problematika mě zajímá mimo jiné i z ryze osobních důvodů, neboť můj manžel byl vzat z dětského domova spolu s ostatními sourozenci do pěstounské péče.

Často spolu s manželem probíráme jeho pohledy na různé druhy náhradní rodinné péče. On totiž můj muž nejenže byl vzat do pěstounské péče, ale celé dětství prožil v dětské SOS vesničce ve Chvalčově, je tělesně postižen a přísluší k etniku označeného cejchem, který ho nesmazatelně provází životem.

Do vínku mu bylo dáno vše, co je předpokladem toho, aby strávil život v dětském domově. A přece se tak nestalo.

Práce se zamýšlí nad statečností lidí, kteří se odváží jít do nejasného, ale osudového kroku. Chce vyvrátit všeobecně rozšířenou pomluvu, že hlavním motivem jsou peníze, které jsou určeny ze zákona pěstounům.

Počet dětí, umístěných v ústavních zařízeních sahá, vyjádřeno číselně, k 24 000.¹ Bohužel je třeba konstatovat, že počet dětí umístěvaných v těchto ústavech pozvolna roste. Na počátku devadesátých let bylo toto číslo přibližně o pět tisíc (dětí!) nižší. Zhruba polovina dětí je romského původu, což je v poměru k zastoupení tohoto etnika ve společnosti ohromné číslo.²

Nejsem zastáncem rodičů, kteří se tímto termínem označují jen pro svou biologickou zásluhu. Práce se však snaží obhájit názor: odebrání dítěte - krajní případ v situaci, kdy nelze postupovat jiným způsobem.

Práce dále posuzuje zda je ve společnosti zájem o tento druh pomoci těm nejzranitelnějším. Je nezájem způsoben tím, že nás ovládl konzum a na city není čas? A tak je asi dobře, že existují lidé, kteří se odlišují tím, že dokáží udělat něco pro druhé. A i o těchto lidech pojednává bakalářská práce.

Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a empirickou.

¹ http://www.nadacetm.cz/files/files/dokumenty/Problematika_Statistika_pobytova_zarizeni_1989-2006.pdf

² tamtéž

Cílem teoretického oddílu je objasnění základních pojmů, vymezení rozdílů mezi adoptí a pěstounskou péčí, historický pohled, seznámení s platnou legislativou a popisem průběhem řízení vedoucího k osvojení dítěte.

Praktická část zkoumá formou strukturovaných rozhovorů motivy náhradních rodičů, které vedly k rozhodnutí věnovat se NRP.

TEORETICKÁ ČÁST

HISTORIE – POHLED NA ČESKOU RODINU

Bakalářská práce má za úkol nastínit jak se vyvíjel pohled na rodinu a náhradní péči v průběhu posledních padesáti let, neboť v tomto období, prošla rodinná politika a vůbec pohled na rodinu jako takovou, největšími změnami.

Inspekce do hlubší minulosti by pro účely této bakalářské práce nebyla větším přínosem a je popsána jen v několika bodech, spíše jako zajímavost.

1.1 Historický exkurz - nalezince

Hovořit o rodinném uspořádání či systému náhradní rodinné výchovy v období středověku, či dokonce starších historických období, se prakticky míjí účinkem, neboť hodnověrné historické prameny z tohoto období týkající se této problematiky prakticky neexistují.

První zmínky, které můžeme brát jako hodnověrný studijní materiál raně novověké rodiny existují až od 16. či spíše 17. století.

Z dob předchozích lze uvést nalezinec v Miláně (787) a především v Římě, založený již ve 13. století. Jeho součástí bylo otáčelo (torna), do kterého bylo možné anonymně odložit nechtěné dítě. Nalezinec se stal na dlouhou dobu (několik staletí) předlohou pro další podobná zařízení. Poslední nalezinec tohoto typu byl uzavřen až v roce 1913 (Miláno).³

Hlavní město Praha se může, co se týká otázky odložených dětí, chlubit dlouhou historií.

Již v počátcích 17. století zde vznikl jeden z nejstarších nalezinců v tehdejší Evropě, a to ve Vlašském špitále na Malé Straně.⁴ Později, v létě roku 1789, byl pro tyto účely zřízen nalezinec u svatého Apolináře, přešly sem i rodičky a matky z Vlašského špitálu. Ústav zaměstnával lékaře, ranlékaře (chirurg doby minulé), dokonce i učitele a jeho pomocníky – pro výchovu a vzdělávání dětí, kuchařku, služku, porodní bábu (fungovala též jako „recepční“, ujala se matek hned po vstupu) a její pomocnice.

Přesto byla mortalita úděsná. Záznamy z roku 1858 hovoří o úmrtnosti přes sto procent (tzn. zemřely všechny děti z tohoto roku i z minulého období). Důvodem byly nejružnější infekční

³ BUBLEOVÁ, V. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*. 2000, roč. 3, č. 1, s. 46
ISSN 1212-3765

choroby, na které novověk ještě neznal léky (TBC, tetanus, dětská obrna apod.). Situace se zlepšila v 19. století, a to až v jeho druhé polovině

Nalezinec mimo chudé (především sluzky a prostitutky) pečoval též o bohatou klientelu, která si však porod v utajení musela zaplatit, zatímco chudina měla po předložení potvrzení o nemajetnosti (vydával jej farář z místa trvalého bydliště) služby zdarma.⁵

Paničky, které chtěly svůj pokles zamaskovat, měly speciální, tajný vchod. Za „nadstandard“ se již tehdy však vybíraly poplatky.

Nalezince měly i funkci prevence zdraví (snaha zabránit matkám jít k „andělíčkářkám“ na neodborný potrat, který často končil tragicky či vyvolat si potrat sama s těmi samými důsledky), kriminality (předejít zavraždění novorozence, což se trestalo smrtí – zahrabání matky zaživa, později humánnější oběšení), babyboxů (pro odložené děti), ústavů pro matky s dětmi v nouzi (matky mohly zůstat s dítětem v ústavu, kojit jej a byl jí dán čas, rozhodnout se, zda si dítě nechají, takže byly vlastně velmi pokrokové.

Většina matek, ať bohatých tak chudých, však své dítě odkládala. Tito kojenci pak byli „právně volní“ a byli do svých 6 let za úplatu dávání především do venkovských pěstounských rodin. Takovým dětem se říkalo „prázata“ či „brňata“. Po dovršení šestého roku se děti měly vrátit do svých rodných obcí, kde pak nezřídka jen přežívaly coby obecní sirotci, žijící jen z milodarů ostatních. Stávalo se však, že si pěstouni „práže“ ponechali.

Je však třeba podotknout, že i přes poskytovanou péči, měly nalezené děti a děti počaté mimo manželský svazek, menší společenský status.⁶

1.2 Historický exkurz - sirotčince

První zmínky týkající se péče o sirotky zasahují až do období starověku, tedy do éry před naším letopočtem.

V tzv. aténských zákonech se našla zmínka o povinnosti státu starat se o sirotky po padlých válečnících, zajistit jim vzdělání.⁷

⁴ <http://www.fnmotol.cz/nalezinec-quot-vlassky-spital-quot.html>

⁵ <http://www.fnmotol.cz/nalezinec-quot-u-apolinare-quot.html>

⁶ <http://www.novinky.cz/zena/deti/192968-jak-fungovaly-baby-boxy-v-minulosti.html>

V ostatních koutech Evropy lze vystopovat snahy o zakládání prvních zařízení, podobných sirotčincům až se šířením křesťanství. První takové zařízení se nacházelo v Cařihradě a jeho vznik je datován již rokem 335. Účelem prvních zařízení nebyla ani tak snaha o péči, spíše zabránění smrtelnému hříchu, za jaký byla vždy vražda novorozence považována.

Stát byl v období středověku a novověku přítomen v péči o osiřelé děti jen výjimečně, postupně se jeho vliv začal zvyšovat.

Svět sirotčinců byl velmi tvrdý. Uvádí se, že ještě v 18. století v nich umírala polovina až dvě třetiny dětí do jednoho roku. Svou roli hrálo mnoho faktorů. Mezi nejdůležitější patří smrtelná virová onemocnění té doby v kombinaci s velkou koncentrací dětí, špatné hygienické podmínky, nedostatečná kontrola státu, podvýživa.⁸

Instituce byly odkázány hlavně na dobročinnost a milodary mecenášů, státní přebytky, takže každá neúroda či válečný konflikt znamenaly katastrofální snížení šance na přežití chovanců.

⁹

1.3 Situace z konce 19. století a počátku století 20.

Díky vzniku očkování dochází k obrovskému snížení dětské mortality, která byla do té doby nejhorším nepřítelem sirotčinců a nalezců. Zařízení zabývající se osiřelými a opuštěnými dětmi jsou stále převážně v rukou církve a dobrovolnických organizací a péče je dosud ne-jednotná.

Mezi první zákonné úpravy řadíme říšský obecní zákon č. 18/1862 Řz., (říšského zákona), který upravoval povinnost obcí starat se mimo jiné o osiřelé či odložené osoby. Dalším počinem byl zákon o chudinství č. 59/1868 Řz., – právo na státní pomoc a péči pro potřebné všech věkových skupin. Okresy měly povinnost budovat a podporovat sirotčince a jiné sociální ústavy a zákon č. 256/1921 Sb., o ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských – první právní ochrana dětí.

⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Sirot%C4%8Dinec>

⁸ BUBLEOVÁ, V. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*. 2000, roč. 3, č. 1, s. 46
ISSN 1212-3765

⁹ <http://www.novinky.cz/zena/deti/192968-jak-fungovaly-baby-boxy-v-minulosti.html>

Významným počinem počátku minulého století (1902) bylo zřízení Zemského sirotčího fondu, z jehož pokladny byly vypláceny příspěvky pro rodiny starající se o opuštěné dítě.

Rok 1904 je dalším významným milníkem v péči o opuštěné a osiřelé děti. Tímto rokem je datován vznik Okresní komise pro péči o mládež - dobrovolná, samosprávná organizace, která později přešla pod Českou zemskou komisi pro péči o mládež, jež se stala jejím vrcholným ústředím.

Hlavním úkolem komise bylo z počátku přerozdělování příspěvků ze sirotčích fondů a poskytování péče znevýhodněným dětem, dále zřizování a financování sociálních ústavů, vydávání časopisu (1910 – „Ochrana mládeže“, který byl roku 1922 přejmenován na „Péče o mládež“). Komise položily základ naší sociální péče.

Jejich význam vzrostl spolu s první světovou válkou (péče o válečné sirotky a nemanželské děti). Po první světové válce dochází k jejich přejmenování (z Okresních komisí se stala Okresní péče o mládež – stala se výkonným orgánem a Česká zemská komise změnila svůj název na Zemské ústředí péče o mládež). V roce 1921 už působilo na našem území 299 Okresních péčí o mládež (220 v Čechách a zbytek na Moravě).

Ústřední náplní práce byla práce v terénu – vyhledávání sociálních případů, diagnostická a prognostická činnost, rozhodnutí o nejvhodnější pomoci, spolupráce s ostatními úřady, odborné proškolení pracovníků spojené s pomocí při hledání volného místa, informování široké veřejnosti aj.¹⁰

Koncem dvacátých let dvacátého století již můžeme hovořit o organizované a soustavné péči, kterou poskytoval veřejnoprávní (zřizovatelem byl stát a jeho instituce) i soukromoprávní (dobrovolnické sdružení) a polooficiální (dobrovolnické spolky spolupracující s veřejnou složkou) sektor.

Jen pro ilustraci. V roce 1931 bylo v péči sociálních institucí téměř sedmdesát tisíc dětí (68 642). Z toho bylo téměř 15 % úplných sirotků (10 140) a téměř 31% dětí žijících s jedním rodičem.

¹⁰ BUBLEOVÁ, V. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*. 2000, roč. 3, č. 1, s. 46 – 51. ISSN 1212-3765

Dětské domovy v období mezi válkami plnily funkci jen jakési přestupní stanice. Odborníci této doby si na rozdíl od těch, kteří teprve měli nastoupit v padesátých letech dvacátého století (viz níže) dobře uvědomovali, že nejlepší výchovné prostředí pro dítě je v rodině. Proto ani vyřízení formalit buď pro vrácení dítěte do původní rodiny (po vyřešení problémů) nebo uvolnění dítěte pro náhradní rodinnou péči, netrvalo dlouho. Rovněž kapacita dětských domovů byla z dnešního pohledu velmi moderní. Alespoň pro navození zdání rodinného prostředí zde ubytovávali maximálně 20 dětí.

Mimo adopce (která byla považována za nejvhodnější řešení) existovala i možnost pěstounské péče a vznikaly první předchůdkyně dětských SOS vesniček, tzv. rodinné kolonie (tato myšlenka se zrodila a rozšířila první po Moravě, poté přešla i do Čech). Třicátá léta znamenají i další průlomový okamžik – vznik alimentární povinnosti.

Z let druhé světové války vyplývají pro orgány poskytující náhradní rodinnou péči mnohá omezení, neznamená však zastavení jejich činnosti.

Uklidnění celosvětového konfliktu nepřináší do stagnujícího sociálního systému nové pozitivní prvky. Spíše naopak. Vedle spíše kosmetických úprav jako bylo přejmenování nalezců na Ústavu péče o mládež (1949) a zrušení Zemského ústředí péče o mládež a Okresních komisí péče o mládež se objevují i mnohem zásadnější změny.

Fungující a propracovaný prvorepublikový systém byl prohlášen za překonaný, sociální péče je cele v rukou státu a jeho orgánů, především ministerstev zdravotnictví (děti od narození do konce batolecního věku) a školství (od tří let výše). Charitativní činnost byla z programu sociální péče zcela vyčleněna.¹¹

1.4 Padesátá léta

V období mezi světovými válkami patřila naše země k vyspělým demokratickým zemím. Pro srovnání - ekonomická úroveň obyvatel předčila sousední Rakousko. Rozvoj českých zemí, stejně jako spousta dalších zastavila druhá světová válka. Po porážce nacistic-

¹¹ BUBLEOVÁ, V. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*. 2000, roč. 3, č. 1, s. 46 – 51. ISSN 1212-3765

kého Německa došlo ke krátké obnově tohoto zřízení, avšak již v únoru 1948 se dostává na čtyřicet let k moci komunistická strana.

Tehdejší političtí vůdcové vnímali rodinu jako překážku rozvoje nového socialistického člověka. Tedy člověka nadaného všemi ctnostmi, jenž je prost všech sociálně-patologických jevů. Rodina byla vnímána jako buržoazní přežitek, továrna produkující individualisty. A pro individualismus, odlišnost, nebylo v nové společnosti místo. Nová doba žádá kolektivní myšlení – odlišnost se trestá.

Vše, co směřovala ke starým pořádkům (soukromé vlastnictví, církev, kultura, odlišně uvažující skupiny obyvatel, rodina) bylo omezováno, rušeno.

Ideologie hlásala nepotřebnost rodiny jako takové. Pro budoucí věky se počítalo s institucí velkokolektivní péče. Rovněž všemožných sociálních ústavů (péče, léčba, rehabilitace apod.) nebude třeba, neboť v této dokonalé společnosti sociální patologie a deviace prostě vymizí. Což se, pochopitelně, nikdy nestalo.¹²

V oblasti rodinného soužití se toho naopak stalo hodně, ovšem změny to byly převážně negativní. Státní útok na fungování rodiny se rozjel v několika liniích. Potenciální i skuteční odpůrci nových pořádků byli pozavíráni, popraveni, emigrovali či byli nuceni emigrovat. Řada rodin musela opustit vesnici, byli rozestěhováni, přišli o majetek.

Pro bakalářskou práci je však nejdůležitější změna z počátku padesátých let, která přišla bez předešlého upozornění.

Počátkem padesátých let došlo ke zrušení pěstounské péče. Zároveň se začaly odebírat děti již takto umístěné a pod vlivem ideologie „velkochovu“ se začalo s budováním velkokapacitních dětských domovů, které měly nahradit rodičovskou péči a přispět k produkci velkého počtu socialisticky uvědomělých občanů – výchova pod taktovkou státu. Označení „Dětský domov“ v tomto období bylo spíše výsměchem. Psychické potřeby, sourozenecké vazby, stálost prostředí, to vše vzalo za své.

¹² KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (1.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 0, s. 3-6

Pokus nevyšel a i kvůli němu mohly vznikat jinak vynikající publikace o příčinách psychické deprivace a rozvoji jedince poznamenaného neuspokojováním základních potřeb v ranném dětství. „Studijního materiálu“ bylo dostatek.

Stát si svůj omyl brzy uvědomil a reformu pojal po svém. Heslem: „Rodina – základ společnosti“ začíná nová kapitola dějin rodinné politiky.¹³

1.5 Šedesátá léta

Krutá léta nejtvrděších perzekucí pomalu odeznívala, a alespoň na krátkou dobu došlo k mírnému uvolňování atmosféry. Nejvýznamnějším počinem v oblasti rodinné politiky se stal *zákon o rodině* z roku 1963.

Po snahách z padesátých let vzít rodině její nezastupitelnou roli se nyní rodina dočkává své rehabilitace. Rodinná výchova se opět dostává na první místo. Úsilí odborníků z řad psychologů, pediatriů, pedagogů a dalších zastánců, slavilo svou renesanci.

Zákon o rodině, z roku 1963, platí pouze s malými novelizacemi, dodnes. Objektem zájmu zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, patří základní instituty rodinného života, mezi něž řadíme například manželství, rozvod, péče o děti, rodičovská zodpovědnost, opatrovnictví. Mezi další, neméně důležité pojmy z oblasti rodinné politiky, kterými se výše zmíněný zákon zabývá patří: určení rodičovství, osvojení, poručenství, výživné a vyživovací povinnosti manželů, úprava formy sňatku (civilního i církevního).

Uvolňování politických tlaků, prostupující všechny oblasti lidského života však nemělo dlouhého trvání. Drobná vítězství rozumu, větší snahy Dubčkovy vlády o demokratizaci naší společnosti v tzv. Pražském jaru 1968, to vše bylo smeteno vpádem vojáků Varšavské smlouvy a nástupem normalizace, ačkoli, alespoň z počátku, zasahoval odpor proti okupantům zejména ze sovětského bloku všechny společenské vrstvy a hořela (a to i v pravém slova

¹³ KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (1.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 0, s. 3-6

smyslu – Jan Palach, Jan Zajíc, Josef Hlavatý a další) snaha ubránit křehké zárodky demokracie.¹⁴

1.6 Sedmdesátá a osmdesátá léta

Uveďme si malou sondu do typické rodiny sedmdesátých a osmdesátých let. Zmíněná doba se oproti současnosti velmi změnila. Uveďme si několik zajímavých srovnání. (rok 1989 budu srovnávat s rokem 2009)¹⁵

Zatímco tehdy (1989) byl průměrný věk nevěsty při prvním sňatku 21,8 let, v roce 2009 už to bylo 29,2; u ženichů poskočil věk z 24,6 let na 32,0.

Převážná většina dětí se v sedmdesátých a osmdesátých letech rodila v manželství (ačkoli je třeba podotknout, že právě těhotenství nevěsty bylo nejčastějším důvodem k sňatku – uvádí se, že více než polovina žen byla v době uzavření sňatku těhotná).¹⁶ Zatímco nyní (2009) už se mimo manželství narodí 38,8 % dětí. Tady je rovněž zajímavé srovnání s rokem 1989 – zde se mimo manželství narodilo pouhých 7,9% dětí.¹⁷

Katastrofální situace byla v oblasti interrupcí, které byly s mírnou nadsázkou brány jako určitý druh antikoncepce. V roce 1989 bylo uměle přerušeno těhotenství v 111 683 případech. V této oblasti se situace rapidně zlepšila. Díky osvětě antikoncepce došlo k poklesu umělého přerušování těhotenství na číslo 24 636.¹⁸

Mezi nepříznivé okolnosti pro udržení stability rodiny byly v sedmdesátých a osmdesátých letech především faktory psychické, sociální a ekonomické. To vše (psychická nezralost,

¹⁴ KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (1.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 0, s. 3-6

¹⁵ http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf

¹⁶ KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (2.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 1, s. 3

¹⁷ http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf

¹⁸ http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf

nízký věk při uzavírání manželství, nedostatek bytů – 4/5 párů musely žít po svatbě u některého z rodičů apod.) vedly k prudkému nárůstu rozvodovosti.¹⁹

Vraťme se ale k problematice náhradní rodinné péče. V jejím poskytování lze zaznamenat určitá zlepšení. Prvním je vydání Organizační směrnice pro dětské domovy a ostatní výchovná zařízení z roku 1972. Směrnice obsahovala mimo jiné i posunutí věkové hranice odchodu z výchovných zařízení až do dosažení dospělosti, to znamená do 18 let. Umožnění pobývat v dětském domově až do ukončení studií na povolání přineslo její doplnění o šest let později. Jistě, materiálnímu zabezpečení, často na tu dobu až nadstandardnímu, není co vytknout. Děti a mládež ani netrpěly špatnou výživou či hygienou, ale to bylo vše. O nějakém rodinném typu, přístupu, citových vazbách a jejich stálostech, připravenosti na budoucnost, a to především její praktickou stránku (hospodaření s penězi, péče o domácnost) nemohla být vůbec řeč. To vše je třeba změnit.

Sociální pracovníci z odboru péče o dítě se dočkali rozšíření svých povinností, které spočívaly v kontrole mladých lidí po odchodu z ústavní péče po další dva roky. Jeho dodržování však bylo spíše formální.

Zákon o rodině č. 50/1973 Sb. znamenal opětovnou legalizaci pěstounské péče. Složitá situace nadále panovala v SOS dětských vesničkách. Na tomto místě ji však nechci analyzovat.²⁰

Historii, vývoji a poslání této zvláštní formě náhradní rodinné péči chci věnovat celou větší podkapitolu v druhém okruhu mé práce.

1.7 Od devadesátých let do současnosti

Porevoluční vývoj zasáhl do českých rodin plnou silou. Ukazují se nové, do té doby neznámé nebo ne tak rozšířené problémy, vznikají nové situace, na které rodina i jednotlivci musejí reagovat.

¹⁹ KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (2.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 1, s. 3-6

²⁰ KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (2.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 1, s. 3-6

Objevuje se hrozba nezaměstnanosti, do té doby neznámá, poněvadž před revolucí existovala povinnost být zaměstnán, byť za cenu často uměle vytvářených pracovních míst. Pozvolna vznikají hlubší majetkové rozdíly mezi občany, objevují se první politické a korupční skandály, které často není vůle řešit, končí jistota tkvící ve vžitých stereotypch. V určitých kruzích lze cítit deziluzi a zklamání z polistopadového vývoje. Nové společnosti je vyčítán obrat ke konzumu a vytrácení tradičních hodnot.

Na druhou stranu existuje možnost svobodného cestování, výběru přípravy na budoucí povolání i jeho realizace, vzniká soukromý sektor, více se dbá na práva a svobody občanů, ruší se cenzura, je zaručena náboženská svoboda.

Rodiny na změny reagují buď větší vzájemnou semknutostí nebo odcizováním.

V první polistopadové studii (1991), týkající se rodiny, rozdělili odborníci z řad psychologů a sociologů rodinu do tří skupin.

První skupinu tvoří rodiny, cítící se osvobozeny. Jejich členy tvoří především osoby pronásledované režimem (vězněné, politicky stíhané, jedinci, jejichž majetek byl znárodněn apod.)

Druhou kategorii představují rodiny, pociťující ošizení. Většinou se jedná o rodiny spjaté s minulým režimem.

A konečně třetí, nejpočetnější část populace, tvoří lidé, kteří se vývojem cítí být znejistěni.²¹

Oblast náhradní rodinné péče též prošla změnami. Ústavy do té doby svázané byrokratickými předpisy, kádrováním, jak svých zaměstnanců, tak i případných náhradních rodičů, mění svou vnitřní politiku.

Zde na tomto místě je nutno zmínit problém, který vznikl při rozdělování státu v roce 1993 a provázel několik let mnoho náhradních rodin.

Touto chybou byl zákon o státním občanství a naprosté vypuštění problematiky náhradní rodinné péče zákonodárcem ze zákonů o rozdělení ČSFR. Tato chyba měla dopad na děti, které pocházely ze Slovenska a ze dne na den ztratili své občanství. Neztratili však jen jedno

²¹ KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (2.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 1, s. 4-6

občanství, ale hned dvě – české ztratili zánikem Československa a slovenské automaticky nezískali, a ba co víc, na Slovensku tyto děti nikdo nechtěl. A tak se stalo, že mnoha rodinám byl zastaven transfer různých dávek, které jsou vázány na občanství tohoto státu.

Mnohé rodiny se tímto legislativním omylem dostávaly do nesnází. Tento problém byl později vyřešen, avšak zanechal v náhradních rodičích pachut' naprosté ignorance úředníků, nepružnosti úřadů, které nebyly schopné pomoci.

Do hlubších analýz současného stavu bych se zatím nechtěla příliš pouštět. Doba, která uplynula od listopadu revolučního roku 1989 je zatím příliš mladá, a teprve delší historie může ukázat pozitiva a negativa současného vývoje náhradní rodinné péče v pravém světle.

2 ZÁKLADNÍ POJMY

V druhém okruhu práce objasňuje základní pojmy spjaté s náhradní rodinnou péčí, uvádí a cituje zákony s ní spojené.

2.1 Rodina

Rodina je definována jako: „*Skupina osob navzájem spjatých pokrevními svazky, manželstvím (nebo srovnatelným právním vztahem) nebo adopcí, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Základní rodinu tvoří muž a žena a jejich děti, zatímco rozšířená rodina zahrnuje prarodiče, tety, strýce a bratrance.*“²²

Rodina (ať již biologická či náhradní) představuje pro zdravý psychický, fyzický i sociální rozvoj lidského jedince nezastupitelnou instituci.

Zajišťuje vzájemnou podporu mezi svými členy, bezmezné přijímání členů rodiny se všemi jejich pozitivními i negativními charakterovými vlastnostmi, poskytuje útočiště před vlivy prostředí i ostatními lidmi, zajišťuje poskytování lidských potřeb, rozvíjí členy po stránce rozumové, spirituální i fyzické, je nositelem kulturních hodnot, přispívá k socializaci jedince, ovlivňuje ekonomickou situaci státu aj.

2.1.1 Rodina z hlediska funkčnosti

Jedním z hledisek pro posuzování rodiny jako celku je její funkčnost. Dle tohoto rozlišujeme rodinu:

1. *Funkční* – přibližně 85% rodin. Rodina vykazuje předpoklady pro zdárný vývoj dítěte.
2. *Problémová* – rodina tohoto typu nepoškozuje zdravý vývoj dítěte, ale vykazuje určitý problém, který se však obvykle řeší (ať již svépomocí či za krátkodobé pomoci oprávněných úřadů či institucí). Jedná se asi o 13 % rodin.

²² <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

3. *Dysfunkční* – jedná se již o rizikové rodinné prostředí. Rodina (zhruba 2 %) si již nedokáže pomoci sama. Z. Heluse (1992) dysfunkční rodiny dále dělí na: ²³

- *nezralá* – aneb „když děti mají děti“. Mladí rodiče ještě nejsou připraveni mít dítě, sami ještě řeší vlastní trampoty dospívání.

- *přetížená* – pracovní vypětí, hluboké konflikty uvnitř rodiny či na pracovišti, péče o těžce nemocného člena rodiny, finanční problémy apod.

- *ambiciózní* – kariéra a vysoká životní úroveň je na prvním místě a vše se jí podřizuje

- *perfekcionistická* – zaměřené na výkon. A to bez ohledu zda má dítě k činnosti vloh.

- *autoritářská* - typická svými příkazy, tresty, zákazy. Odmítající diskusi.

- *rozmazlující* – motto rodiny by mohlo znít: „vše pro dítě“. Dítě může začít tyranizovat rodiče či z něj může vyrůst zcela nesamostatný jedinec.

- *rodina liberální a improvizující* - trpí absencí řádu, pravidel.

- *odkládající rodina* – o dítě se střídavě starají příbuzní – absence primárních vztahů.

- *disociální rodina* – narušený vztah s okolím (alkoholismu, výtržnosti, ale i izolovanost)

4. *Afunkční* – rodina neplní svou roli, ohrožuje zdravý vývoj dítěte (týrání, ohrožení mravního, sociálního, psychického vývoje či života). Jakákoli sanace (metoda soc. práce k zachování rodiny) je neúčelná. Dochází k odebrání dítěte. (přibližně 0,5 % rodin).²⁴

2.2 Dětské potřeby

Mezi naše nejvýznamnější psychology, zabývající se především dětmi a rodinou bezesporu patřil profesor Zdeněk Matějček. Spolu s docentem Langmeierem (1994) popsali čtyři (později pět) základních dětských potřeb a učinil z nich páteř teorie psychické deprivace.²⁵

K těmto potřebám zařadili:

²⁴ dělení dysfunkční rodiny dle: <http://rodinadnes.cz/?tag=dysfunkcni-rodina>

²⁵ MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál 1994, s. 37.

1. *Potřebu proměnlivosti podnětů* – neznamená to však zahltit dítě informacemi, je tím myšlena optimální aktivizace, která vede k rozvoji (málo podnětů – nepodněcující rozvoj, příliš mnoho – přetěžování dítěte).
2. *Potřebu stálosti a řádu* – učení v souvislostech, ne chaotické, neuspořádané předávání informací.
3. *Potřebu prvotních vztahů* – dítě potřebuje „své lidi“, úzký okruh blízkých (nemusí to nutně znamenat biologické příbuzné, i když se většinou jedná o matku a otce, stejnou službu vykonají i náhradní rodiče, nikoli však ústav) u kterých nachází jistotu, bezpečí, bezvýhradnou lásku, rodinnou soudržnost.
4. *Potřebu identity* – nutná pro zdravé sebepojetí a hodnotovou orientaci v dospělosti.
5. *Potřebu otevřené budoucnosti* – zahrnuje otevřený výhled do budoucnosti, i když se nyní právě nedaří, bude lépe.²⁶

V ústavních zařízeních či nefunkčních rodinách dochází k deprivaci dětí pramenící právě z dlouhodobého neuspokojování výše uvedených dětských potřeb.

Deprivované děti se vyznačují především zaostáváním, a to v oblasti intelektu (školní nezralost, dosahují horších výsledků, tzn. výsledky neodpovídají možnostem), logopedické problémy, sociální problémy (zahrnující dva extrémy – od špatného navazování vztahů, po zdánlivě bezproblémové, leč emočně oploštělé vztahy), psychomotorické problémy – zejména v jemné motorice. Mohou se objevovat i špatné hygienické návyky, psychosomatické obtíže (bolest břicha bez klinického nálezu, balbuties, poruchy spánku, kožní problémy – lupénka) aj.

Možná častěji než deprivace se u dětí objevuje subdeprivace, což je vlastně mírnější stupeň deprivace.²⁷

Pokud rodina nechce nebo nemůže plnit svou roli, přichází na řadu systém náhradní rodinné péče, ať již ústavní či suplující rodinné prostředí.

²⁶ MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál 1994, s. 37 - 38.

²⁷ <http://zrcadlo.blogspot.com/2008/06/deprivace-subdeprivace.html>

2.3 Důvody umístění dítěte do ústavní péče

Jak je již v bakalářské práci zmíněno na jejím počátku, počet dětí v ústavních zařízeních se pohybuje někde u čísla 24 000. (2006) Tento číselný údaj má bohužel pro celou společnost vzestupnou tendenci. Jen pro ilustraci. Děti do 18 let je v České republice o něco málo méně než dva milióny. Zmíněné číslo tedy jen lehce překračuje hranici jednoho procenta (přibližně 1,2 %).²⁸

Dá se říci, že údaj o počtu (tedy zmíněné procento) dětí, žijících mimo biologickou rodinu je velmi podobný pro všechny evropské státy.

Jsou tady však jiná statistická srovnání, která nás z pocitu, „že se tedy vlastně nic hrozného neděje“, rychle vyvedou.

Ze všech dětí, žijících mimo svou vlastní rodinu, jsou pouhá 2% !!! úplných sirotků, zbylých 98 % minimálně jednoho z rodičů má. A důvody umístění? Pokud se pozorně zadíváme do tabulky (viz níže), zjistíme, že nejčastější příčinou není nic jiného, než nedostatek materiálního zabezpečení. V roce 2011 dochází k podstatné změně. Na tomto místě si dovoluji citovat portál i.DNES.cz (i.DNES.cz ze dne 14. 1. 2011), kde se uvádí:

„Chudoba rodiny a špatné bydlení nemohou být jediným důvodem pro odebrání dítěte a nařízení ústavní výchovy. Nařídil to Nejvyšší soud v novém sjednocujícím stanovisku. Podle něj je dítě možné odebrat až v případě, kdy jiná opatření, například pomoc úřadů, nevedla ke zlepšení podmínek pro dítě.“²⁹

Nezbývá než doufat, že toto opatření přinese své ovoce. Neoddiskutovatelným negativem naší rodinné politiky je ta skutečnost, že dosud nejvyšší procento opuštěných dětí je svěřeno do ústavní péče, tedy péče dle dětských psychologů, psychiatrů a pediatriů té nejméně vhodné.

Uveďme si pro ilustraci některá statistická data.

²⁸ http://www.nadacetm.cz/files/files/dokumenty/Problematika_Statistika_pobytova_zarizeni_1989-2006.pdf

²⁹ http://zpravy.idnes.cz/chudoba-nesmi-byt-jediny-duvodem-pro-odebrani-ditete-rozhodl-soud-1dx-/domaci.asp?c=A110114_105113_domaci_js

Statistické údaje k 31. 12. 2008³⁰

Počet obyvatel v ČR – v tis.	10 468
Počet dětí (0 – 14) – v tis.	1 480
Počet narozených v r. 2008	119 914

Počet umístěných dětí do 3 let (2007)³¹

Do adopce	420	23,3%
Do jiné formy NRP	163	9,0%
Zpět do vlastní rodiny	969	53,7%
Do dětského domova	121	6,7%
Do ústavu soc. péče	34	1,8%
Jinam	96	5,3%
Celkový počet umístěných dětí do 3 let	1803	

Počet umístěných dětí 3+ (1. 9. 2006/31. 8. 2007)³²

Do adopce	4
Do pěstounské péče	111
Děti propuštěné trvale	1015
Děti podmíněčně propuštěné mimo zařízení	35

30 http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf

31 <http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

32 <http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

Celkový počet umístěných dětí starších 3 let	1285
--	------

Pokud si srovnáme počty umístěných dětí do některé z forem náhradní rodinné péče (tedy adopce či pěstounské péče) ve věku do tří let a starších, můžeme si všimnout podstatně horší umístnitelnosti u starších dětí (583 : 115) tzn. vyjádřeno procenty náhradní rodinné péče se dočkalo 32,3 % dětí mladších 3 let a pouze 8,9 % dětí starších.

Zpět do vlastní nebo náhradní rodiny se v roce 2007 dostalo 86 % dětí.³³

Celkový počet dětí v ústavních zařízeních (2006)³⁴

Kojenecké ústavy a dětské domovy do tří let	1470
Dětské domovy a Dětské domovy se školou	5539
Výchovné ústavy	1404
Diagnostický ústav	516
Ústavy sociální péče	15588
Celkem	24517

Nejčastější důvody přijetí do kojeneckých ústavů a dětských domovů do 3 let (2007)³⁵

Sociální	47,2%	822 dětí
Zdravotní	32,9%	572 dětí
Zdravotně sociální	19,9 %	347 dětí
Celkem přijatých dětí	100 %	1741 dětí

³³ <http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

³⁴ <http://www.nadacetm.cz/42-prehledy-statistiky.html>

³⁵ <http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

Uvedme si ještě některá zajímavá čísla. Z celkového počtu (1741) dětí do tří let přijatých v roce 2007 do ústavů bylo 422 dětí romských, 341 handicapovaných a 54 týraných.

Co si však představit pod pojmy sociální, zdravotní, zdravotně sociální důvody?

Zdravotní důvody zahrnují jednak prvoplánovaně krátko- až střednědobé pobyty (hospitalizace rodičů, vážné infekční onemocnění v rodině, respitní (úlevná – opětovné nabrání psychických i fyzických sil potřebných při péči o středně a těžce postižené blízké osoby – péče o pečovatele).

Řadíme zde, jak sám název napovídá, osoby odkázané na dlouhodobou speciální péči či rehabilitaci (těžká mentální retardace, kombinované postižení, nutnost sondáže...). Dále pak do této kategorie spadají klienti z rizikových skupin – opuštěné děti, děti matek – alkoholiček, se syndromem CAN (z ang. Child Abuse and Neglect). Syndrom CAN zahrnuje týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte.

Mezi zdravotně – sociální důvody řadíme menší postižení, které nevyžaduje speciální ošetrovatelskou péči, a přesto je důvodem pro nesetrvání v rodině a zácvk rodičů před opuštěním dítěte.

Nejvíce zastoupeným důvodem umístění do ústavní péče jsou **sociální důvody**, tedy materiální stránka života (nevhodné bydlení, bezdomovectví, finanční tíseň). V tomto bodě vidím největší slabiny našeho sociálního systému, kdy se jinak zdravé, často rodiči milující dítě odebírá, a tím vlastně trestá jen proto, že na tom jeho rodina není po finanční stránce nejlépe.³⁶

2.4 Ústavní a ochranná výchova

Jedná se o nejrozšířenější, avšak pro zdravý fyzický, psychický a sociální rozvoj dítěte, nejméně vhodnou formu náhradní výchovné péče.

Ústavní výchovu nařizuje soud a měla by být jakýmsi krajním řešením nepříznivé situace (vážné ohrožení či narušení výchovy, selhání jiných mechanismů, pokud rodiče nemohou či nechtějí zabezpečit výchovu dítěte). V ideálním případě by ústavní výchova měla být pouze

jakousi přestupní stanicí vedoucí ke, pro dítě vhodnější, formě náhradní rodinné výchovy, jakými bezesporu adopce či pěstounská péče je.

Bohužel se tomu často neděje a dítě (zejména pokud se jedná o děti nějakým způsobem znevýhodněné – věk, postižení, rasový či etnický původ) je nuceno prožít celé své dětství (nebo jeho převážnou část) v tomto druhu zařízení. Ústavní výchova končí dosažením zletilosti, může však být prodloužena, z vážných důvodů, o jeden rok.

Ochranná výchova – je nařizována rozhodnutím soudu, a to v občansko-právním řízení u dětí od 12 do 15 let, za čin, za který by mu podle trestního zákona hrozil výjimečný trest nebo u mladistvých podle trestního zákona, pokud soudce uzná, že ochranná léčba splní svůj účel lépe než výkon trestu ve věznicích.

Oblast ústavní výchovy je zabezpečena třemi orgány státní správy. Jmenovitě ministerstvem zdravotnictví, ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a konečně ministerstvem práce a sociálních věcí. Každý z těchto orgánů spravuje jinou oblast ústavní výchovy.³⁷

1) **Ministerstvo zdravotnictví** zajišťuje chod kojeneckých ústavů (pro děti od narození

do jednoho roku /někde i déle/ a dětských domovů od jednoho do tří let. V obou případech se jedná o zdravotnická zařízení, ve kterých se o malé svěřence starají zdravotní sestry. Do kojeneckého ústavu může být na dobu určitou přijata i matka, a to především z vážných sociálních (nezletilá matka – pomoc při péči o dítě) a zdravotních důvodů (péče o postižené dítě, zácvik v rehabilitačních technikách) popř. zácvik budoucí náhradní maminky.

2) **Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy** spravuje tato ústavní zařízení: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

Ústavní výchova je právně upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

a) **diagnostický ústav** – do diagnostického ústavu se umísťují děti především s poruchou v oblasti chování, a to na žádost rodičů či jiných orgánů odpovědných za výchovu.

³⁶ <http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

³⁷ <http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>

Do tohoto typu ústavní péče bývají též umístěny děti zadržené na útěku. Děti v diagnostických ústavech bývají rozděleny do skupin buď podle pohlaví nebo věku, průměrná délka pobytu je 8 týdnů. Diagnostický ústav zpracovává zprávu o dítěti, ve které specifikuje další výchovné a pedagogické postupy.

b) dětský domov – je typ ústavního zařízení, do kterého se umísťují nezletilé děti od tří do osmnácti let, které mají soudně nařízenou ústavní výchovu a jejichž chování se nevymyká společností uznávaných norem. Plní funkci sociální, výchovnou a vzdělávací. Vzdělávání dětí probíhá v běžných školských zařízeních, nikoli ve školách, které mohou být jeho součástí. Dětský domov rovněž slouží nezletilým matkám a jejich dětem. Typy:

- *dětský domov rodinného typu* – základní jednotkou je rodinná buňka (8 – 10 dětí). Děti mohou, pokud se připravují na své budoucí povolání, zde zůstat po celou dobu přípravy, maximálně však do 26 let.
- *dětský domov internátního typu* – základní jednotkou je výchovná skupina do 15 dětí.

c) dětský domov se školou – je zřízen pro děti (či nezletilé matky s dětmi) s závažnou poruchou chování či duševní poruchou. Pobyt dětí je omezen na povinnou školní docházku (tedy zpravidla od 6 let).

d) výchovný ústav – zvláštní typ ústavní péče, který je určen starším dětem a mládeži (od 15 let a ve zvlášť závažných poruchách chování zde mohou být umístěny i děti starší 12 let).
Rozeznáváme:

- a. *výchovný ústav pro mládež se zvýšenou výchovnou péčí* – pro mládež s vyšším stupněm narušeného chování. Zároveň jsou tu přerazováni mladí lidé z výchovných ústavů, jejichž převýchova neprobíhá úspěšně.
- b. *výchovný ústav pro mládež s ochranným režimem* – pro mladistvé vyznačující se významným antisociálním chováním a opakovanými útěky.
- c. *výchovný ústav pro mládež s výchovně léčebným režimem* - pro mládež s více problémy, tedy mladistvé, kde jsou mimo závažných poruch chování ještě přidruženy duševní poruchy či závislost na návykové látce.

3. **Ministerstvo práce a sociálních věcí** – ústavy sociální péče spadající pod Ministerstvo práce a sociálních věcí upravuje vyhláška č. 182/1991 Sb., § 61 a následující. Pod zmíněné

ministerstvo spadá péče o tělesně, mentálně a smyslově postižené děti, mládež i dospělé občany, dále pro osoby s kombinovaným postižením, domovy důchodců, ústavy pro chronické alkoholiky, toxikomany, psychotiky a psychopaty.³⁸

2.5 Náhradní rodinná péče

Náhradní *rodinná* péče zahrnuje pěstounskou péči a adopci a je odborníky na danou problematiku považována za vhodnější alternativu, než kterou představuje ústavní péče, neboť se nejvíce podobá životu v běžné rodině.

2.5.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je upravena zákonem o rodině 94/1963 Sb., § 45a – 45d (podle právního stavu k 4. 7. 2008).

Pěstounem se může stát jak manželský pár, tak i jednotlivec (na rozdíl od adopce). Tento typ náhradní rodinné péče vzniká rozhodnutím soudu a zaniká dosažením zletilosti dítěte. Další příčinou zániku je rozhodnutí soudu, a to jen z vážných příčin či na požádání pěstouna.

Existují i další odlišnosti od osvojení. Mimo již zmiňované časové ohraničení (i když vztah většinou přetrvává i nadále), je dalším rozdílem to, že pěstoun smí dítě zastupovat pouze v běžných věcech (zatímco biologickým rodičům je ponecháno právo, za předpokladu, že nejsou zbaveni rodičovských práv, rozhodovat o věcech podstatných). Do pěstounské péče jsou umisťovány zpravidla děti, které nemohou být ze zdravotních, sociálních či právních důvodů dány k adopci (většinou se jedná o děti nějakým způsobem znevýhodněné, ať již z hlediska rasy, etnického původu, zdravotního stavu, věku nebo sourozenecké skupiny). Za výkon pěstounské péče náleží pěstounovi odměna. Pěstoun nemá vůči svěřenému dítěti vyživovací povinnost. Osoby, které se rozhodnou být pěstounskými rodiči, musí počítat s větší kontrolou ze strany státu a jeho institucí (zejména OSPODu).³⁹

Pěstounská péče individuální

³⁸ <http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-109-2002-sb-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne-vychovy-ve-skolskych-zarizenich-a-o-preventivne-vychovne-peci-ve-skolskych-zarizenich-a-o-zmene-dalsich-zakonu>

³⁹ http://www.adopce.com/_files/adopce-e16f24abb2c43df7491d4d371813e6a4/zakon-o-rodine.pdf, §45 a -d

Zahrnuje případy, kdy pěstouny jsou příbuzní dítěte i úplně neznámí lidé. Zatímco individuální pěstounská péče je uplatňována v běžném rodinném prostředí, skupinová v zařízeních pro výkon pěstounské péče či SOS dětských vesničkách. Zvláštním druhem individuální pěstounské péče je typ na přechodnou dobu.

Pěstounská péče na přechodnou dobu (profesionální pěstounská péče) – jedná se o novější formu náhradní rodinné péče. Přechodnou dobou rozumíme časový úsek sloužící k překlenutí doby, než pominou důvody, které vedly k odebrání dítěte z vlastní, biologické rodiny (a dítě se tím pádem bude moci vrátit) nebo než uplyne doba, po které lze dát rodičovský souhlas k osvojení nebo doba po které již souhlasu rodičů není třeba (viz níže – kapitola „Osvojení“)⁴⁰

Pěstounská péče skupinová

Řadíme sem výkon pěstounské péče v zařízení pro výkon pěstounské péče a SOS dětské vesničky.

Zařízení pro výkon pěstounské péče – pro tento výkon pěstounské péče jsou vybavovány buď jednotlivé byty nebo rodinné domy zařízené pro větší počet dětí. Zřizovatel platí poměrnou část nákladů na chod domácnosti, zároveň s pěstouny uzavírá dohodu, ve které je uveden mimo jiné počet dětí vychovávaných v zařízení (minimální a maximální), den začátku užívání objektu či bytu, náklady na domácnost, podmínky užívání zařízení po dosažení zletlosti dítěte, důvody vypovězení smlouvy (nejčastěji nedodržení počtu dětí) aj.

SOS dětské vesničky – zvláštní typ zařízení pro výkon pěstounské péče. Jejich historie byla velmi pohnutá. První vesnička v celosvětovém měřítku byla založena roku 1949 v Rakousku. Za duchovního otce tohoto modelu, rozšířeného již do více než 150 zemí světa, je považován Hermann Gmeiner. Popudem k zahájení výstavby první z vesniček byla návštěva naší země samotným zakladatelem, který v roce 1967 přijel představit své plány. Záštitu nad projektem převzal Kruh přátel SOS dětské vesničky (posléze Sdružení SOS dětské vesničky – jeho zakladateli se stali profesor Z. Matějček a prof. J. Dunovský) a bylo založeno Konto 777 SOS dětských vesniček, kde se shromažďovaly finanční prostředky na zbudování vesničky, první svého druhu v tehdejší Československu. Veřejnost tato myšlenka velmi oslovi-

⁴⁰ <http://www.pestouni.cz/pestouni/clanky/cz/19/pestounska-pece-na-prechodnou-dobu/>

la (bylo vybráno na tu dobu neskutečných 28 miliónů korun) a již v roce 1969 byl položen základní kámen v Doubí.

V současné době u nás existují vesničky, a to v Doubí u Karlových Varů (zahájení činnosti 1970), téhož roku byl položen základní kámen druhé vesničky v pořadí a tou je Chvalčov na Kroměřížsku.

Nejsložitější historií si prošla třetí a dosud poslední SOS vesnička v Brně – Medlánkách. Zahájení výstavby začalo, jako i u předcházejících dvou již na počátku sedmdesátých let (1972). Avšak léta normalizace podobným projektům nepřála (fungující vesničky přešly pod pravomoc státu a Sdružení SOS vesniček bylo rozpuštěno) a zdálo se, že brněnská vesnička zůstane navždy jen v plánech. Dokonce ani první porevoluční léta nepřinesla žádný zvrat. Renesanci prožila až v roce 2002, kdy se opětovně začalo se stavbou a v roce 2003 zahájila provoz zatím poslední SOS vesnička.

Obvykle se o děti v pěstounské péči ve vesničce stará pouze matka (výjimkou je Chvalčov, kde může být i pěstounský pár). Chod vesničky pomáhá zajišťovat ředitel, správce, asistentky matek, odborná pedagogická, psychologická a sociální pomoc.

Pěstouni v SOS dětských vesničkách se často starají o větší sourozenecké skupiny, postižené děti či děti minorit.

Novou navazující a doplňující institucí je *SOS komunita mládeže v Brně*. Jedná se o zvláštní typ internátu, který je určen pro mladé lidi z SOS dětských vesniček (po ukončení ZŠ). Internát funguje přes týden, o víkendu se vrací mladí lidé za svými pěstouny. Mladí lidé se zde učí samostatnosti a nezávislosti, připravují se na budoucí povolání, učí se, jak komunikovat s nejrůznějšími úřady, hospodaření s financemi, vedení domácnosti.⁴¹

2.5.2 Osvojení (adopce)

Osvojení je označováno jako nejlepší forma náhradní rodinné péče, kdy mezi osvojeným dítětem a náhradními rodiči vznikají vztahy jako mezi biologickými rodiči.

Zároveň vznikají i ostatní příbuzenské vztahy se širší rodinou. Z těchto důvodů plyne i vznik právních vztahů – vzniká vzájemná vyživovací povinnost, dítě získává příjmení osvojitelů

(lze změnit i jméno, to se však, aby nedošlo k narušení identity, nedoporučuje), je zahrnuto do dědických práv.

Jednou z podmínek adopce je i přiměřený věkový rozdíl, který je u této formy posuzován z přísnějších kritérií než například u pěstounské péče. Z dalších podmínek si můžeme uvést tu skutečnost, že o adopci mohou požádat pouze manželé, pouze ve velmi výjimečných případech (v zájmu dítěte) je osvojení povoleno i jednotlivcem.

Rozeznáváme dva druhy osvojení:

- *zrušitelné* (někdy nazýváno *prosté*) – jak již sám název napovídá, lze zrušit. Akt rušení je možno provést na návrh obou stran, tedy jak dítěte, tak rodiče. Zrušením osvojení se obnoví právní vztahy k biologické rodině a dítě opětovně získává rodné příjmení. Při tomto druhu osvojení zůstávají v matrice zapsáni biologičtí rodiče.

- *nezrušitelné* – takto lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku. V tomto případě nahradí osvojitelé v knize narození na matričním úřadě biologické rodiče, dojde k přepsání.⁴²

2.5.3 Osvojení bez souhlasu biologických rodičů

Je upraveno v § 68, zákona 1963/94 Sb., zákona o rodině, ve znění zákona č. 315/2004.

Praví se v nich:

a) „*po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, zejména tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevují snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě, nebo*“⁴³

b) po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v projevení zájmu nebránila závažná překážka.

⁴¹ <http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/sos-detske-vesnicky/>

⁴² <http://www.fod.cz/>

⁴³ http://propravo.clanwars.cz/Zakon_o_rodine.doc

Dalším případem, ve kterém zákon dále nevyžaduje souhlas rodiče s osvojením je, pokud se biologický rodič (nejdříve 6 týdnů po porodu) rozhodne přenechat své dítě k adopci cizí rodině a tuto skutečnost písemně oznámí soudu nebo OSPODu.⁴⁴

2.5.4 Mezinárodní adopce

Užití této formy náhradní rodinné péče je velmi přísně střeženo a je možné pouze po vyčerpání všech možností nalézt náhradní rodiče v zemi původu (tzn. musí uplynout nejméně 6 měsíců od doby, kdy je dítě osvojitelné).

Institut mezinárodního osvojení je upraven a ošetřen Úmluvou o ochraně dětí, kterou vyhotovila Haagská konference mezinárodního práva soukromého v roce 1993. Česká republika ji ratifikovala o sedm let později.

Součástí Úmluvy jsou pravidla a podmínky umožňující adopci do zahraničí (k nejdůležitějším patří již zmiňované právo na přednostní adopci v zemi původu). Dále je zaručena anonymita biologických rodičů, vyloučení možného zisku z adopce do zahraničí.

V každé ze signatářských zemí musí být zřízena instituce zodpovídající za mezinárodní adopce. U nás se tento ústřední orgán nazývá Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí se sídlem v Brně (eviduje žadatele o osvojení z ciziny a seznam českých dětí, které se nedaří umístit). O osvojení dítěte mohou požádat manželské páry i jednotlivci, vyloučeny jsou svazky mezi osobami stejného pohlaví. K dalším náležitostem k žádosti o zařazení do evidence žadatelů patří lékařské, sociální a psychologické posudky, potvrzení o zaměstnání, trestní bezúhonnosti, státním občanství apod. Po ověření dokumentů může dojít k párování vhodných náhradních rodičů a dítěte, přičemž doba, po kterou kontakt s dítětem musí probíhat, je minimálně sedm dní, doporučuje se prodloužení doby na tři týdny. Z tohoto setkání vytvoří odborní pracovníci zápis a žadatel musí osobně sdělit, zda jeho zájem o dítě nadále trvá. Dítě se do předadopční péče svěřuje na doporučení Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí. Po nabytí právní moci je vystaven dítěti cestovní doklad a je možné s ním vy-

44 <http://www.fod.cz/>

cestovat do přijímacího státu, kde je nadále sledován jeho život v nové rodině. Po půl roce pobytu v cizině je možno požádat o vlastní osvojení.⁴⁵

2.6 Poručenství

Upravuje zákon o rodině č. 94/1963 Sb., v § 78 – 82, v platném znění. Poručenstvím rozumíme soudně ustanovenou péči o dítě, jemuž rodiče buď zemřeli nebo byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti (nebo jim byla pozastavena) či byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům. Poručníky se nejčastěji stávají blízcí příbuzní dítěte nebo osoby určené rodiči. Pokud se nepodaří poručníka nalézt, činí neodkladné úkony v zájmu dítěte OSPOD.

Mezi povinnosti poručníka patří výchova, zastupování nezletilého a spravování jeho majetku. Rozhodování poručníka v podstatných věcech podléhá schvalování soudu. Osoba pověřená poručenstvím nemá ke svěřenému dítěti vyživovací povinnost a náleží jí stejné státní sociální podpory jako pěstounovi.⁴⁶

2.7 Opatrovnictví

Role opatrovníka nastupuje v případech, ve kterých může dojít ke střetu zájmu mezi dítětem a jeho rodičem. Tato situace se týká především hmotných a finančních statků dítěte. V takových případech nastupuje soudem určený opatrovník. Je pouze na rozhodnutí soudu, jakým způsobem dovolí se jměním nakládat (s péčí starostlivého hospodáře), ovšem je nepřijatelné vrhat se do rizikových podniků či užívat prostředků k vlastnímu obohacení. O výši odměny za správu jmění rozhoduje soud. Po dosažení zletilosti má dítě právo vyžadovat vyúčtování ze správy majetku. Dalšími případy pro ustanovení opatrovníka patří střet zájmů mezi sourozenci a omezení rodičovské zodpovědnosti (zanedbání výchovy či spáchaní úmyslného trestného činu proti svému dítěti, navádění dítěte k trestné činnosti).⁴⁷

⁴⁵ <http://www.umpod.cz/zprostredkovani-mezinarodnich-osvojeni-do-ciziny>

⁴⁶ http://propravo.clanwars.cz/Zakon_o_rodine.doc

⁴⁷ http://propravo.clanwars.cz/Zakon_o_rodine.doc, §37, 83 a 84

3 PROCES VEDOUcí KE ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ/PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Poslední oddíl teoretické části se zaměřuje na proces, který musí každý zájemce, který se chce stát adoptivním či pěstounským rodičem, absolvovat.

3.1 Zprostředkování náhradní rodinné péče

Zprostředkování náhradní rodinné péče spočívá ve vzájemném vyhledávání dětí vhodných k osvojení a jejich náhradních rodičů. Zahrnuje též profesionálně vedené kurzy (příprava budoucího náhradního rodiče) a seznámení vhodného rodiče s dítětem.

Zprostředkování mohou provádět pouze zákonem určené orgány sociálně právní ochrany dětí. Těmito orgány jsou podle zákona krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, MPSV a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.⁴⁸

Obce s rozšířenou působností jsou jakýmsi mezičlánkem mezi obecními a krajskými úřady.

3.2 Podání žádosti

Žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení či pěstounské péče přijímají obecní úřady (či úřad městské části) obcí s rozšířenou působností, a to v místě trvalého bydliště uchazečů.

V žádosti musí být uvedeny osobní údaje žadatelů, doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu, údaje o zdravotním stavu, ekonomických a sociálních poměrech. Mimo tyto doklady je třeba k žádosti připojit souhlas ke zjišťování dalších údajů ze strany orgánu sociálně – právní ochrany dítěte (OSPOD), kterými jsou např. návštěva domácnosti za účelem zjištění vhodnosti prostředí, dále souhlas s účastí na přípravných kurzech a případný souhlas pro zprostředkování adopce z ciziny.

Povinností obce s rozšířenou působností je doplnění dokumentace o opis z rejstříku trestů, stanoviska se sociálního šetření, případně stanovisko zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče (pouze za předpokladu, že pěstounská péče bude prováděna v tomto zařízení).

⁴⁸ Zákon o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., § 4 odst. 1

Po shromáždění těchto dat posuzuje orgán obce oprávněnost žádosti a může ji zamítnout (nesplnění podmínek), zastavit (zpětvzetí žádosti, nedoložení potřebných údajů) nebo postoupit k dalšímu řízení krajskému úřadu.

V pravomoci krajského úřadu je zařazení případných náhradních rodičů do evidence žadatelů. Pokud nedojde do tří let po nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence ke zprostředkování náhradní rodinné péče, postupuje krajský úřad dokumentaci Ministerstvu práce a sociálních věcí.

Pokud ani ministerstvo do půl roku nenalezne vhodné dítě, přesune se žádost (pouze se souhlasem rodičů!) do Brna k Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí – osvojení právně volných dětí z ciziny.

Pro zařazení do evidence žadatelů spravované krajským úřadem je třeba odborného posouzení, které m.j. zahrnuje přípravy na převzetí dítěte do rodiny. Jestliže již mají náhradní rodiče děti (a jsou-li takového vyjádření vzhledem ke svému věku a rozumovým vlohám schopny) zjišťují se i názory a připravenost dětí přijmout nového sourozence. Do evidence žadatelů nemohou být zařazeni žadatelé, jež byli (nebo jsou) pravomocně odsouzeni za trestnou činnost.

U dětí i žadatelů jsou posuzována tato kritéria, která mají za úkol nalézt nejvhodnější formu náhradní rodinné péče pro obě strany a vůbec možnost zařazení do systému vedoucímu ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče.

U dítěte se zjišťuje jeho fyzický, psychický, emoční a intelektový vývoj, případně dochází ke zmapování specifických potřeb a jejich možná korekce.

U žadatelů se zkoumá schopnost vychovávat dítě z hlediska vlastnosti osobnosti a zdravotního stavu, dále stabilita manželského svazku a motivy vedoucí k rozhodnutí zažádat o svěření dítěte. Ihned po těchto odborných posouzeních rozhoduje krajský úřad o zařazení do evidence žadatelů.⁴⁹

⁴⁹ <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura.pdf>

3.3 Přípravné kurzy

Zajišťuje je a zprostředkovává krajský úřad. Cílem přípravných kurzů je seznámení se s problematikou náhradního rodičovství, zodpovězení právních otázek. Je to také období setkávání se s nejrůznějšími odborníky na danou problematiku (právníci, sociální pracovníci, pediatři). Přípravných kurzů se nezřídka zúčastňují i jiní náhradní rodiče, kteří však již mají dítě ve své péči a mohou jim tak být cennými nositeli rad a informací.⁵⁰

3.4 Párování dětí a rodičů

Do celkové doby, po níž se čeká na dítě, se promítá řada aspektů. Rozdílly jsou mezi jednotlivými kraji, rychlost především ale závisí na očekávání rodičů. Může se stát, že manželský pár, který si podá později žádost o zařazení do evidence žadatelů, získá do vlastní péče dítě dříve, než jiní rodiče. Není tomu však z protekce úřednic krajského úřadu, ale ze skutečnosti, že dítěti se vybírá pokud možno rodina „na míru“.

Je vysoce pravděpodobné, že náhradní rodiče mající zájem o co nejmenší, zdravé dítě, které s sebou nenese stigma svého rasového či etnického původu, budou čekat mnohem delší dobu než rodiče, kterým nějaké to znevýhodnění nevádí.

Pro tato citlivá rozhodnutí týkající se výběru rodiny pro konkrétní dítě vznikají poradní sbory jako zvláštní orgány obce. Členy poradních sborů jsou odborníci na dětskou problematiku (pediatři, psychologové, pedagogové, zaměstnanci OSPODu).

Po schválení vhodnosti konkrétní rodiny poradním sborem, je tato rodina s danou skutečností seznámena a je jí předána dokumentace dítěte. Vytipovaným rodičům je dán čas k rozhodnutí, zda se chtějí s dítětem střetnout.

Před konečným rozhodnutím soudu ve věci adopce/pěstounské péče je zákonem nařízena minimálně tříměsíční předadopční či předpěstounská péče, která slouží k vytvoření prvotního vztahu. Orgán sociálně – právní ochrany dítěte sleduje vznikající citové vazby, pokroky a vývin dítěte a z těchto návštěv vypracovává zprávu pro soud.⁵¹

⁵⁰ <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura.pdf>

⁵¹ <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura.pdf>

PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍL VÝZKUMU

Bakalářská práce, část teoretická, se věnuje náhradní rodinné péči jako celku se všemi jejími atributy, ať už je to zákonné ukotvení v rámci ČR v minulosti, přesněji před rokem 1990, tedy srovnání rozdílů NRP ve zřízení s vládou jedné strany a současné demokratické společnosti.

V empirické části práce jsou uvedeny rozhovory s matkami, které děti přijaly za své v socialismu i v současnosti. Podle jejich výpovědí se chci, mimo jiné, pokusit srovnat podmínky a rozdíly NRP v obou obdobích, a pak na základě tohoto srovnání se dopracovat k odpovědi, zda stát v totalitní společnosti měl jiná měřítko vhodnosti adeptů k výchově socialistického člověka než v současnosti, kdy již politika nezasahuje nad rámec obvyklosti do života člověka.

Neméně důležitým cílem mého snažení je proniknutí do tajů životních osudů respondentů, co je přivedlo k rozhodnutí přijetí dítěte nebo dětí. K rozhodnutí, které jim změnilo celý dosavadní život. Dále pak dojít k zjištění, zda je systém NRP v ČR dobře nastaven, zda existují překážky pro potenciální pěstouny, které je odradí od jejich rozhodnutí např. přílišná byrokracie, zkoumání rodiny do nejmenších detailů atd.

Záměrem praktické části práce je poskytnutí vhledu pro potenciální náhradní rodiče do problematiky NRP, jak po stránce legislativní, tak i předáním zkušeností současných i minulých náhradních rodičů.

4.1 Metodika výzkumné části

Práce v těchto podkapitolách se zabývá otázkami, které si bylo nutno položit před samotnou realizací výzkumu, tedy výběru zkoumaného vzorku i jeho cílech.

4.1.1 Předvýzkum

Výzkum je iniciován subjektivním zájmem, snahou o zvýšení kvalifikace. Téma je dáno osobními zkušenostmi z dané problematiky i vnitřním zájmem dozvědět se více o systému náhradní péče.

Jak již bylo uvedeno, stanovení výzkumného problému bylo dáno vlastním zainteresováním. Muselo být však zodpovězeno několik základních otázek. Především:

- kdo
- kdy
- a jakými metodami bude zkoumán.⁵²

4.1.1.1 Kdo?

Při výběru respondentů bylo dbáno na to, aby zde byly zahrnuty oba základní modely náhradní rodinné péče, tedy adopce i pěstounská péče, a aby jejich vznik byl položen do různých časových období. Nejstarší historie NRP se začala psát před 33 lety, časově nejmladší příběh (převzetí dítěte do nezrušitelné adopce) je stár pouze několik týdnů.

Z výše uvedených důvodů byl zvolen záměrný výběr nad náhodně vybraným vzorkem. Výzkumný výběr byl tedy určen na základě relevantních znaků, to znamená znaků důležitých pro toto zkoumání, kterými byly v tomto případě zkušenosti s náhradní rodinnou péčí.

4.1.1.2 Kdy?

S vlastním výzkumem bylo započato již v únoru minulého roku (2010). Tato fáze byla spíše jen orientační a spočívala ve vyhledávání vhodných respondentů, jejich oslovování a příslibení další spolupráce. Neocenitelná pomoc byla prokazována od mé tchyně, Mgr. Daniely Cincibusové, která je sama pěstovankou a jednou z mých respondentek, ale navíc i přispěla cennými radami týkajícími se zvoleného tématu.

4.1.1.3 Jakými metodami?

Cílem bakalářské práce je snaha spíše porozumět lidem a důvodům vedoucím k rozhodnutí vzít si do náhradní rodinné péče cizí dítě, navzdory možným rizikům a nepochopením ze strany okolí, než zpracování statistiky připravenosti rozhodnout se k podobnému kroku nebo matematickému vyjádření, které ze znevýhodněných skupin dětí by eventuelně respondenti dali přednost při rozhodování. Tedy v pomyslném souboji „člověk“ versus „číslo“ byla dána přednost, i s ohledem na záměr práce, lidskému pohledu na daný problém, kvalitativnímu výzkumu nad kvantitativním na základě těchto dílčích cílů byla pro práci zvolena vý-

⁵² [http://uvod%20do%20pedagogickeho%20vyzkumu%20P.GAVORA\[1\].pdf](http://uvod%20do%20pedagogickeho%20vyzkumu%20P.GAVORA[1].pdf)

zkumná metoda formou rozhovoru s respondenty, která může nejlépe zprostředkovat názory, postřehy a odpovědět na otázky, jež si tato práce klade.

4.1.2 Vlastní výzkum

Jak již bylo zmíněno, výzkumný vzorek byl vybrán záměrně. Byly osloveny čtyři rodiny, přičemž každá z rodin měla v náhradní rodinné péči minimálně jedno dítě.

Výzkum probíhal pro zachování intimity pokládaných otázek přímo v domácnosti dotazovaných (diktafon) či prostřednictvím mailů (ačkoli tato alternativa nebyla původně zamýšlena, nepříznivé okolnosti byly nakonec silnější a muselo být využito moderní techniky ke zprostředkování nepřímých rozhovorů). Tyto alternativy umožňují při dalším nakládání s daty využití přímých citací. Ačkoli nikdo z respondentů neměl námitek s uveřejněním svých skutečných jmen i ostatních osobních údajů, které by mohly vést k identifikaci zúčastněných, rozhodla jsem se tohoto projevu důvěry nevyužít a jména a příjmení rodin, vystupujících v bakalářské práci, jsou změněna. Počty dětí (ať už přijatých či biologických), lokace (přibližná), případně věk účastníků (je-li toto důležité k dokreslení situace), odpovídají realitě.

Některé odpovědi jsou (při zachování obsahu sdělení) zkráceny či nepatrně stylisticky upraveny. Rozhovory, jako základní výzkumná metoda, byly ve všech případech vedeny individuálně, a to hned z několika důvodů. Nedá se přesně říci, který z nich je možno označit jako hlavní. Jednak moje otázky byly mnohdy velmi intimní, někteří z účastníků se mezi sebou neznali a také místa bydliště respondentů byla od sebe velmi vzdálená.

Typově lze rozhovor zařadit k nestrukturovanému (narativnímu) rozhovoru. Byly připraveny klíčové otázky, stejné pro všechny respondenty (důvody rozhodnutí, proces vedoucí k získání dítěte do náhradní rodinné péče, reakce okolí) a vzhledem k rozmanitosti vzorku i další, individuálně odlišné otázky.

Otázky byly otevřené, snahou dalo dát respondentům co největší prostor rozprávět se. Do rozhovoru bylo vstupováno pouze v případě, že se dotazovaný příliš odklonil od tématu nebo jsem měla pocit, že je otázka vyčerpána. Pořadí připravených otázek jsem striktně nedodržovala, aby nebyla narušena plynulost hovoru. Rozhovory je možno vyslechnout si na přiložené kazetě.

4.1.3 Rozhovor

Rozhovor je brán jako nejčastější metoda sběru dat v kvalitativním výzkumu. Existují dva základní typy rozhovoru, a to *polostrukturovaný* (předem připravený okruh otázek, pro všechny zkoumané osoby jsou otázky stejné – někdy je tento typ označován jako standardizovaný typ rozhovoru) a *nestrukturovaný* neboli narativní (volný) rozhovor (na základě i jediné, předem připravené otázky, se dalšími dotazy získávají doplňující informace. Nabízí větší volnost, rozhovor je přirozenější, umožňuje větší intimitu).

Dále rozhovor může být *individuální* (zkoumá např. intimní problémy, osobní a rodinný život) a *skupinový* (názory lidí na určitý problém).

Fáze:

Příprava rozhovoru zahrnuje teoretickou znalost dané oblasti a její terminologie. Zároveň se jedná o vytvoření schématu základních témat rozhovoru a otázek k jednotlivým tématům.

Řízení rozhovoru – na počátku dochází k představení výzkumníka i jeho projektu, ujištění o anonymitě, požádání o spolupráci a souhlasu s nahráváním rozhovoru. Dalším krokem je pokládání úvodních otázek (s cílem navodit přátelskou atmosféru, empatii). Úvodní otázky mají být jednoduché. Páteř celého rozhovoru tvoří hlavní otázky, které se bezprostředně týkají výzkumného tématu. Výzkumník by se měl vyvarovat podsouvání odpovědí, hodnocení. Závěr rozhovoru tvoří ukončovací otázky a sdělení, ve kterém je dobré znovu připomenout zásadu anonymity, vysvětlení dalšího směřování výzkumu, poděkování za spolupráci.

Přepis rozhovoru – nepředstavuje nijak mentálně složitou činnost. Jedná se však o nesmírně časově náročnou aktivitu

Mezi závěrečné části práce s rozhovorem patří analýza dat, psaní výzkumné zprávy a její prezentace.⁵³

⁵³ ŠVARÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 159 - 181

4.1.4 Zpracování údajů a technika otevřeného kódování

Data byla získána rozhovorem, který byl posléze zpracován do písemné podoby. Získaná data byla rozdělena do jednotlivých odpovědí a z nich byly vytvořeny kódy – podstatná slova či slovní spojení. Tyto kódy daly vzniknout názvům jednotlivých kapitol (kategoriím). Jednotlivé kategorie jsou rozepsány a jsou v nich odprezentovány názory jednotlivých respondentů (ne v každé kategorii zazní názory všech respondentů, je přihlíženo k jejich individuálním zkušenostem).

Nyní trocha teorie. Kódování je metoda, při níž jsou základní údaje rozebrány a znovu složeny. V této bakalářské práci představuje analyzovaný text rozhovor. Rozhovor je rozbit na jednotlivé části, ty jsou pojmenovány a dále se s nimi pracuje. Jednotkou může být slovo, části vět i celý odstavec. Každé takto vzniklé jednotce je přiřazen kód (slovo, fráze). Může se stát, že určitá jednotka reprezentuje více než jedno téma, je tedy označena více kódy.

Jakmile je vyhotovený seznam kódů (což mohou být desítky i stovky položek), přechází se k jejich kategorizaci na základě jejich podobnosti.⁵⁴

Posledním krokem zpracování vzniklých kategorií byla v této bakalářské práci tzv. *technika „vyložení karet“*. Jedná se vlastně o to, že jednotlivé kategorie jsou převyprávěny do souvislého textu. Není přitom nutné, aby do výsledné analýzy vstoupily všechny vytvořené kategorie, mohou se vybrat pouze ty, které se vztahují k výzkumné otázce. Pojmenování kategorií se mohou stát názvy jednotlivých kapitol.⁵⁵

4.2 Seznámení se s respondenty

Jedná se o čtyři typově odlišné rodiny, které spojuje jedno. Tím jedním je lidskost, snaha pomoci dětem. Dětem, kterých se zřekli vlastní rodiče, nebo jim tyto děti byly odebrány. Svůj příběh zde odprezentují pěstounští i adoptivní rodiče (ze 75% jej představí matky); ro-

⁵⁴ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str.211-222

⁵⁵ ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. str. 227

diče, jimž nebylo souzeno mít vlastní děti i ti, kteří se mimo přijatých starají i o své vlastní děti; rodiče starající se o děti „cizí“ i děti příbuzensky svázané, nikoli však vlastní.

4.2.1 Rodina Slámová

Prvním respondentem je žena, která se před 33 lety rozhodla odejít od všeho co do té doby dělala do Dětské vesničky ve Chvalčově a vzít si děti do pěstounské péče. V průběhu let se tedy do její výchovy dostalo devět dětí, většinou ve věku od tří let. Dnes jsou již dospělí, nejmladšímu je 26 let a nejstaršímu čtyřicet. Kromě jednoho dítěte jde o děti romského původu.

Respondentka působila v dětské vesničce ve Chvalčově jako matka pěstounka, po nějakém čase porušila jako první pravidlo, že ve vesničce je rodina zbavena mužského elementu a vdala se. Se svým manželem si vzala do adopce další dítě ve věku tří měsíců.

V roce 2001 došlo v této rodině ke tragédii, kdy byl manžel respondentky zavražděn a ona zůstala na výchovu dospívajících dětí sama.

Pokračování tohoto příběhu je uvedeno u následující rodiny (Svobodovi).

4.2.2 Rodina Svobodová

Po delším čase byla respondentka seznámena s ovdovělým pěstounem, který také přišel o svou ženu tragickým způsobem. V době úmrtí první ženy pěstouna měli společně v PP sedm dětí romského původu a šest dětí vlastních. Nejmladšímu je 16 let a nejstaršímu 36let. Nejmladší syn (biologický) měl v době úmrtí matky dva měsíce. Pěstounka se znovu provdala, a tím se obě rodiny spojily.

V současné době spolu manželé nebydlí, pouze se navštěvují. Podle respondentky je jeden z hlavních důvodů práce v oblasti romské problematiky v jiném městě.

Ve výzkumu jsou popisovány rodiny jednotlivě z důvodu různých odlišností např. pěstounův dům od osmdesátých let minulého století slouží jako zařízení poskytující pěstounskou péči, v rozhovoru je popsán proces slučování vlastních dětí s dětmi přijatými, pohled vlastních dětí na nastalou situaci atd. Dále je třeba zdůraznit, že jejich životní osudy jsou tak osobité a zajímavé, že jejich spojení v jeden celek by bylo ke škodě této práce.

4.2.3 Rodina Malá

Rodina Malých se od ostatních rodin liší v tom, že se jedná o pěstounskou péči poskytovanou rodinným příslušníkům. Konkrétně případ, kdy si nejstarší sestra vzala do péče své dva bratry (14 let a 16 měsíců).

Za pěstounskou péčí nestála nečekaná tragická událost, jak by se možná mohlo na první pohled zdát, ale těžký alkoholismus obou rodičů spojený s agresivitou nevlastního otce starších dětí (pěstounky a staršího z bratrů). Nejstarší sestra se ve svých dvaceti letech rozhodla vytrhnout své mladší bratry, z nichž mladší sotva překročil kojenecký věk, z nepříznivého rodinného prostředí, vzdát se svého zaměstnání, volného času a zájmů patřících k tomuto věku a plně se věnovat svým dvěma bratrům.

Cesta k pěstounské péči nebyla lehká, vedla přes udání rodičů na OSPODu, posléze, když se rodině nepodařilo nic patologického dokázat, následovalo po incidentu se střelnou zbraní udání na kriminální policii.

Nyní už se pěstounka stará jen o mladšího z bratrů, starší je již dospělý a žije svůj život.

4.2.4 Rodina Nováková

Časově nejmladší příběh. Jedná se snad o nejtypičtější příběh mladých manželů, kteří se rozhodli pro adopci malého dítěte, protože sami nemohli mít vlastní dítě. Respondentka absolvovala jeden pokus o umělé oplodnění, který přes snahu lékařů neměl požadovaný efekt. Pro finanční náročnost již v této proceduře nebylo pokračováno. Naplnění touhy mít dítě pak mladí manželé řešili jednou z forem NRP, a to adopcí.

Respondentka vzpomíná na dlouhé čekání na vytoužené miminko, proceduru, kterou museli absolvovat, popisuje emoce při prvním kontaktu s dítětem, první dny, kdy se učila o holčičku pod dohledem pracovníků kojeneckého ústavu starat i události posledních týdnů, kdy po roce získali dítě do nezrušitelné adopce.

5 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE OČIMA NÁHRADNÍCH RODIČŮ

Poslední kapitola bakalářské práce seznamuje s výsledky rozhovorů. S okolnostmi, nepochopením, radostí i zklamáním, ukazuje životní vítězství i prohry respondentů, komunikaci s úřady, zkrátka promítá vše, co s sebou přináší rodičovství (a nejen to náhradní).

Očima náhradních rodičů prochází jednotlivými milníky života čtyř rodin, dává nahlédnout do jejich příběhů. Do životů lidí, ke kterým osud nebyl příliš shovívavý, ale vedl je klikatými cestami ke společnému cíli. K dítěti, jemuž se mohli stát rodiči.

5.1 Důvody

Kódy: alkoholismus, Bůh, nemůžeme mít děti, přání mít velkou rodinu, touha pomoci, umělé oplodnění

Co dovedlo respondenty k rozhodnutí vzít si do náhradní rodinné péče děti? Paní Slámová a paní Nováková se netají stejnými důvody. Paní Slámová k tomu říká: „*Prostě zjistila jsem v určitém období svého života, v jednadvaceti, že nebudu moct mít děti.*“ [...] „*Nemohla jsem mít děti a chtěla jsem mít hodně dětí.*“ Paní Nováková: „*Věděli jsme, že děti můžeme mít jen s pomocí lékařů. Zkoušeli jsme jedno umělé oplodnění. Nedopadlo dobře.*“

Vedlo je k tomu vždy jen zjištění, že se sami nemohou stát rodiči biologických dětí? Jaké další pohnutky mohou vést k tomuto kroku?

„*Ještě předtím, než se nám narodilo první dítě, jsme uvažovali o početné rodině (4 a více dětí). Vůbec první impuls, ohledně pěstounské péče jsme dostali na základě zprávy v knize od Dr. Švejcara (Péče o dítě).*“ [...] „*Tehdy nás s manželkou napadlo, že náhradní rodinná péče je hluboce smysluplná.*“ [...] „*Jsmo dobře zabezpečeni a nic nám nechybí, proč bychom se o to nerozdělili s dítětem, které by to třeba nikdy nepoznalo.*“ Paní Slámová dodává ještě jeden aspekt, který jí pomohl rozhodnout se pro pěstounskou péči, a tím je víra v Boha. Nepopírá ovšem ani obavy z tohoto kroku. „*Jako trhovkyně jsem si psala všechna plus a všechna proti.*“ Avšak: „*Cožkoli jste udělali jednomu z těch nejmenších, mně jste učinili.*“

Byly děti získány vždy z ústavních zařízení? Může za rozhodnutím vzít si do pěstounské péče stát i rodinná dysfunkčnost? Svě o tom ví paní Malá. „*Problém, který byl v té naší rodině, byl alkoholismus obou rodičů. Moje matka pila od doby, co si vlastně pamatuju svět.*“

Její partner zemřel a našla si nového, který byl podobného ražení. Po nějakém půl roce jejich známosti otěhotněla. Celé těhotenství propila. v době, kdy se malý narodil jsem chodila do zaměstnání a snažila jsem si zařídit svůj život. Ale jak se malý narodil a ona začala pít víc a víc, tak se neměl o něj kdo starat.“

5.2 Okolí

Kódy: hrdinství, nesouhlas, přátelé, překvapení, rodina, rozkol, stavění překážek, smíření, zavržení

Většinu příběhů spojuje počáteční nesouhlas ze strany rodičů náhradních rodičů, tedy potenciálních babiček a dědů. Nesouhlas s rozhodnutím spojuje příběhy respondentů a je jedno, zda se rozhodli pro dítě z majoritní většiny či minority, zdravé či postižené.

Čím to je, že rodiče zrazují své vlastní děti od podobných rozhodnutí? Přeruší styk, nechtějí po nějakou dobu přijaté vnoučky vidět. Je to tím, že mají strach z genetických dispozic, zvědavých otázek sousedů, případného znevýhodnění dětí? I náhradní rodiče mají ze svého kroku obavy, vidí spoustu překážek, které budou muset překonávat. A pomoc, podpora od nejbližších, nepřichází. A víme jak bychom se zachovali my? Podpořili bychom své dítě, které by oznámilo, že si hodlá vzít do PP postižené dítě?

„No tak moje rodina – hrůza, dva roky jsem se tam myslím nesměla ukázat, no půl roku, přeháním, že dva roky. Ale pak si děti zamilovali.“ (Slámovi)

„Objevily problémy ze strany mých rodičů, kteří s pěstounskou péčí nesouhlasili a snažili se, abychom dítě do náhradní rodinné péče nedostali.“ [...] „Vaše vlastní děti budou ochuzeny a nebudete jim moc poskytnout tolik, jako kdyby jste přijaté neměli.“ (Pan Svoboda)

„Kromě mého taty byli všichni pro. Vadilo mu jen to, že není biologicky naše. Že je cizí.“ (Novákovi)

Trochu jiná situace je v rodině Malých. Tady došlo ke kladným reakcím ze strany okolí. Ovšem, jedná se o přátele respondentky. O souhlasných postojích ze strany matky by se dalo pochybovat, ačkoli se v práci o nich nikdy přímo nehovoří. Pro toto konstatování hovoří fakt, že nezletilí bratři byli tomuto rodinnému příslušníku soudně odebráni a svěřeni do pěstounské péče sestry.

„Vždycky, když se o tom někdo z okolí dozví, tak je to takové „ty jsi borka, ale já bych to nezvládl“, a tak a mi to vždycky připadá takové zvláštní. Na můj vkus to berou jako velké hrdinství, a to si myslím, že to nebylo, protože v té době, kdy jsem se rozhodovala tak jsem to, dalo by se říct, dělala i z čisté sobeckosti, protože jsem sama nemohla v tom prostředí vydržet a věděla jsem, že musím pryč a zároveň bych nesnesla, aby oni byli někde v domově.“

5.3 Děti

Kódy: deprivace, etnikum, geny, kriminalita, postižení, romové, výchova

Práce si v praktické části neklade za cíl seznámení se s osudy všech devatenácti dětí, které byly do NRP přijaty. Vypichuje jen nejsilnější momenty prvních setkání.

„Petr si mě víceméně vybral sám. Říkal s takovou úlevou, měl předkus, „Tak ahoj mami, tak ty sis pvo mně psisla!“ (záměrná nápodoba šišláni – Slámovi)

„Já jsem jen brečela. Alička se zvědavě dívala. Oproti fotce, co nám na kraji ukázali, byla mnohem hezčí.“ (Novákovi)

„Manžel měl službu, on pracoval jako psychiatr, a když potom přijel na Štědrý den, tak ho čekala v kolíbce taková malá osůbka, no, bylo to strašně krásný období.“ (vzpomíná paní Slámová)

„Najednou jedna sestřička zvedla malou holčičku a povídá ji: "Rozluč se s bratříčkem, třeba už se nevidíte" – a tak Svobodovým přibýly do pěstounské péče hned dvě děti.

Co vede náhradní rodiče k rozhodnutí vzít si do pěstounské péče znevýhodněné děti (zdravotní hledisko, etnikum)? Dostali to jako rodiče vykonávající pěstounskou péči v zařízení pro výkon PP či SOS dětské vesničky příkazem, rozhodnutím? Nebo je za tím něco jiného?

„Vzhledem k tomu, že s předešlými dětmi nebyly až tak velké problémy, rozhodli jsme se, že bychom přijali dítě i silně postižené, které by jinak nemělo šanci se do rodiny.“ (Svobodovi)

„V podstatě mi byly děti nabídnuty a v podstatě všechny děti, který mi nabídli jsem brala. A že to byly shodou okolností romské děti, no tak to asi bylo tím, že se o mně rozkřiklo, že nemám žádné předsudky a že romské děti beru, no, že je nepovažuji za méně hodnotné. Teď se vrátím ještě k tomu. Jestli ty romské děti jsou méně inteligentní. To je předsudek jak pra-

se, romské děti jsou inteligentní jak v normálních rodinách. Jsou deprivované z hlediska podnětů.“ Míni paní Slámová.

A co otázka biologických rodičů? Co kdyby se chtěli se svými dětmi seznámit? A co kdyby u dětí vyvstala touha poznat své rodiče?

„Nikdo nechtěl ty své rodiče poznat, ale já jsem jim to nabízela. Děti o to samy nestály, čili pro mě je to důkazem, že se jim asi dostalo toho, co citově potřebovaly, že to dostaly ode mě.“ (paní Slámová)

„Vlastně už od malička jsem mu říkala, že byla nějaká jiná maminka, která ho nosila v bříšku, dívali jsme se na fotky. Chtěla jsem, aby to od začátku věděl.“ [...] „Nad tím nějak nepřemýšlí, nekoumá nad tím, jen nějak ví, že nějaká mamka byla.“ (paní Malá)

5.4 Úřady

Kódy: dokumentace, kraj, magistrát, OSPOD, osvojení, pěstounská péče, policie, požadavky, psycholog, rozhodnutí, řízení, soud, šetření, úřad

Jaké jsou procesní postupy úřadů, pokud se rozhodnete stát se náhradními rodiči? Jsou rozdíly mezi tím, pokud si dítě do PP chce vzít biologický příbuzný či nepříbuzná osoba? Je rozdíl v přístupu úřadů v socialismu a současné době? Mohli si náhradní rodiče klást požadavky na dítě?

„Takže jsem si dala přihlášku, následovalo spousta vyšetřování atd. psychologických vyšetření [...] ve středisku NRP, no tak prošetřovali celou moji rodinu až já nevím do kolikátého kolene, nakonec jsem prošla.“ (paní Slámová, socialismus, pěstounská péče i adopce)

„Ptali se mě, jestli mně nevadí děti rómského původu, tak jsem s nadsázkou říkala, že nevadí, že se mi hodí k příjmení, jmenovala jsem se Cigáňová.“ (paní Slámová)

„Jsme začali administrativně vyřizovat formality, ohledně rodinné péče (dotazníky v poradně pro náhradní rodinnou péči v Kolíně, testy souběžně s tím, řízení na Okresním národním výboře v Kutné Hoře). Řízení trvalo přibližně 2 až 3 roky.“ (pan Svoboda, socialismus, pěstounská péče)

„Čekali jsme skoro 3,5 roku. Úřady se ozvaly, jen pokud po nás něco chtěly.“ (oznámení, psychotesty cca 4 hodiny, namalovat strom, doplnit věty, návštěva soc. pracovnice – zjištění bytové situace, asi hodinový rozhovor s psychologkou) *„Chtěli jsme dítě do roku věku, na*

pohlaví nezáleželo, etnikum jsme chtěli jen naše (romské důrazně ne!!). Byli jsme ochotní akceptovat menší oční či sluchovou vadu. (paní Nováková, adopce, situace po roce 2006) Je vděčná za možnost zácviku: „Já jsem moc ráda, že umožňují abych byla den s ní a zacvičila se. Je tak maličká, že jsem se bála, abych jí nechtě neublížila.

„Ne, nic takového nebylo, žádné vyšetřování.“ [...] „Je pravda, že s OSPODem jsem do teďka v kontaktu, chodí na pravidelné kontroly u nás v rodině, to je každého půl roku se u nás paní stavuje, ale jinak nic víc. Myslím si, že první dva roky chodili bez ohlášení, prostě se objevili, poslední dobou zavolá, že přijde.“ (paní Malá, v PP vlastní bratři, 2003)

Postup v situaci, kdy se dítě dostává do PP biologickému příbuznému potvrdily i pracovnice OSPODu. Žádné psychologické či sexuologické vyšetření, dohled minimálně 1x za půl roku. *„To je problém příbuzenské PP, na to narážíme dnes a denně.“* Ano, dítě zůstává v širší rodině, rodině, kterou zná. Ale co rizika? Kdo ochrání dítě před případným týráním, zneužíváním, nevhodnými charakterovými vlastnostmi příbuzných?

5.5 Máme dítě!

Kódy: biologické děti, domácnost, kontrola, nemoc, smrt, sžívání sourozenců, široká rodina, radost

Do rodin přicházejí děti. Ve filmu by zazněla podbízivá hudba, záběr na rozzářené tváře, padnutí si do náruče a titulky. Pan Svoboda nás ujišťuje, že podobné dobré konce mohou čekat i v realitě.

„Takže 13 dětí v rodině. Můžu - li situaci hodnotit teď po letech, myslím, že nenásilnou formou došlo i k tomu, že biologické děti (bílé), se naučili pozitivně vnímat děti s jinou barvou pleti a naopak.“ Podobně pozitivně vidí i vznikající sourozenecké vztahy. *„Co se týče soužití vlastních a přijatých dětí, nemyslím si, že by se jednalo o nějaké výjimečné problémy.“*

Na soužití vlastních dětí s bráškou v PP se zřejmě bude muset připravit i paní Malá. Nebojí se toho kroku?

„Můžu si teď myslet, že ne, což si myslím, po té životní zkušenosti, ale těžko, těžko říct.“

Ale mít děti s sebou přináší i nejrůznější rizika. Svě o tom ví i paní Slámová:

„Tak se stalo, že do rodiny přišel Matěj, strašně impulsivní děcko, bezcitný, prostě postižený tou psychickou citovou deprivací. Tak to tu naši rodinu docela rozhodilo.[...] Ohrožoval i nožem ty mladší a měl tam i takový pokusy o znásilnění.“

Seneca jednou řekl: *„Je nejisté, kde tě čeká smrt, a tak jí očekávej všude.“*⁵⁶

A smrt přišla.

„Vzpomínám si, jak moje rodina říkala, že mám ty děti vrátit, že to sama jako nezvládnu, ale říkala jsem, to prostě nepřipadá v úvahu.“ (paní Slámová hovoří o násilné smrti manželky)

„V roce 1995 došlo k tragickému úmrtí mé manželky. V té době byli mimo rodinu pouze 2 dospělé děti. Ve společné rodině bylo ještě 11 dětí.“ (pan Svoboda)

Ale kategorie si zaslouží optimističtější závěr.

Soudkyně [...] se podívala do všech papírů a zeptala se nás, jestli Aličku chceme. (Prý jí ještě nikdy nikdo neřekl, že nechce.) No, a pak rozhodla, že Alička bude naše. Já bulela jak želva. [...] Další dítě bych moc ráda. Ale ještě je čas. Než jsme s manželem zjistili, že máme problém mít děti, tak jsme chtěli 3 – 4. Teď budeme neskutečně šťastní, když budeme mít 2 – Novákoví.

5.6 Socialistický přístup

Kódy: propopulační přístup, překážky, skrývání, sociální pracovnice, SOS vesnička, strach z odebrání dětí, víra, zapření

V současné době není náboženské cítění, ani přihlášení se k nějakému náboženskému uskupení či církvi překážkou k získání dítěte. Bylo tomu někdy jinak?

„Akorát mi bylo řečeno panem docentem Matějčkem, že nesmím říkat, že jsem věřící. Že by mi děti nedali, ani by mě tam nevzali.“ (paní Slámová hovoří o SOS dětské vesničce ve Chvalčově, kde dlouhá léta působila jako matka – pěstounka). *„No tak jsem to statečně (úšklebek) zapřela, snažila jsem i tu motivaci zakrýt tím, že nemůžu mít děti.“*

⁵⁶ <http://www.dh-citaty.cz/citaty-o-smrti/strana1/>

Mohlo hrozit, že ačkoli projdete psychologickými testy a staráte se o dítě se budete muset bát, že Vám bude odebráno? Paní Slámová pokračuje:

„Provalilo se na mě, že jsem věřící a nastaly komplikace. 4 roky, vlastně pět, jsme vydrželi v té SOS vesničce s Patrikem a bylo to neudržitelné, už mi hrozili, že mi vezmou děti, protože jim vadilo, že jezdíme i s děckama na bohoslužby.“ [...] „Vyhrotilo se to tím, že jsme se šíleně zadlužili a koupili jsme si barák a z té vesničky jsme se museli vystěhovat.“

A jak paní Slámová vzpomíná na sociální pracovníce v tehdejší Československu, které dohlížely nad řádným výkonem PP?

„No sociálky, to byly takové krávy, já jsem je nesnášela. Kontrolovaly, jestli děti mají vyskládaný skříně. No samozřejmě, já jsem byla bordelářka, tak jak by mohly mít vyskládaný skříně, že jo. Paní Slámová, jak to, že vy tam máte takový to, paní XY tam nemá. Tak jsem na to kašlala, no, a radši jsem se věnovala dětem.

Zasahoval tehdejší politický systém i do dalších oblastí, bylo možno svobodně nastoupit do vystudovaného oboru?

„Tajemník OV KSČ „Slámová do školství?! Jen přes moji mrtvolu!“ a stalo se. Přes jeho mrtvolu jsem se dostala do školství. Přišel převrat, jo a první, který se zbláznil, byl ten člověk. Byl u mého manžela na oddělení.“ (pozn. první manžel paní Slámové byl psychiatr)

ZÁVĚR

Náhradní rodinná péče je jistě fenoménem, který jasně dokládá, že lidé jsou schopni i v tomto přetechizovaném a odlidštěném světě, prahnoucím po penězích a hmotném zajištění něčeho, co by člověk při sledování zpráv nečekal. Existují lidé, kteří i když jsou denně ve zpravodajských relacích a pořadech vystaveni hrůzným následkům života bez lásky a reklamními spoty, které je stejně jako nás přesvědčují, co vše si ještě musí koupit, aby nebyli „méněcenní“. A přesto jsou schopni nezahořknout, neuzavřít se a žít jen pro sebe, ale zvednout se a jít pomoci těm nejslabším.

Po tzv. „sametové revoluci“ nastal obrovský zájem o pěstounskou péči. Vzniklo několik občanských sdružení pěstounů a náhradních rodičů. Některá z nich udržuje činnost dodnes. Například Fond ohrožených dětí či Rozum a cit. Poskytují náhradním rodičům i s dětmi rekreační a relaxační pobyty, dále pak odbornou pomoc profesionálů. Je jasné, že i v těchto rodinách, stejně jako ve všech ostatních, vznikají situace, které potřebují zásah odborníka, avšak lidé, kteří spojili svůj život s posláním pomoci, se nemohou, a ani nechtějí vzdát. Práce zmiňuje několik životních příběhů lidí, kteří dokazují, že výchova dětí se zdařila bez fatálních problémů. Nelze tedy paušálně říci, že to, co se nejčastěji vyskytuje jako argument proti NRP, ob stojí. Myslím tím vrozený lidský strach, že genetické předpoklady vždy determinují jedince natolik, že něj nelze vychovat slušného člověka. Smůla pro potencionálního pěstouna či pěstounku je to, že náhradní rodiče, kteří nemají problémy ohrožující samotnou existenci jejich náhradního rodičovství, jsou pro media nepřitažliví, a tím se tzv. příklady dobré praxe nedostanou přes práh domácnosti. Škoda - jak se totiž již mnohokrát potvrdilo, **PŘÍKLADY TÁHNOU.....**

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BUBLEOVÁ, V. Historický vývoj péče o opuštěné děti. *Náhradní rodinná péče*. 2000, roč. 3, č. 1, s. 46 – 51. ISSN 1212-3765

BUBLEOVÁ, V. et al. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. Praha: Občanské sdružení Rozum a Cit, 2007. 242 s.

KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (1.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 0, s. 3-6

KOVAŘÍK, J. Česká rodina v druhé polovině dvacátého století: (2.část). *Náhradní rodinná péče*. 1998, roč. 1, č. 1, s. 3-6

MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 122 s.

ISBN 80-7178-006-5

SEVEROVÁ, J. Matky, které se vzdávají svého dítěte. *Náhradní rodinná péče*. 2000, roč. 3, č. 1, s. 38 – 41. ISSN 1212-3765

ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 36, ISBN 978-80-86991-27-6

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 378 s. ISBN 978-80-7367-313-0

ZELENÝ, S. *Současné přístupy MŠMT k řešení ústavní výchovy: (Řešení ústavní výchovy formou osvojení a pěstounstvím)*. Praha, 2008. 62 s. Bakalářská práce. Univerzita Jana Ámose Komenského Praha. Dostupné z www:http://specialni-pedagogika.cz/files/zeleny_stanislav_BP_2008.doc.

Web:

<http://www.adopce.com/beta/adopce/grafy.php?stranka=6>

<http://anv.cz/odborne/147-osobnost-deti-umistenychv-detskych-domovech-z-pohledu-vybranych-vyzkumu-a-ustavni-vychova-v-cislech>

<http://aplikace.msmt.cz/PDF/sb048-02.pdf>

<http://www.cdk.cz/pdf/sos.pdf>

http://cs.wikipedia.org/wiki/Obec_s_roz%C5%A1%C3%AD%C5%99enou_p%C5%AFsobnost%C3%AD

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Sirot%C4%8Dinec>

[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/230032104E/\\$File/14150801.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/230032104E/$File/14150801.pdf)

http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf

<http://www.dh-citaty.cz/citaty-o-smrti/strana1/>

<http://www.fnmotol.cz/nalezinec-quot-u-apolinare-quot.html>

<http://www.fnmotol.cz/nalezinec-quot-vlassky-spital-quot.html>

<http://www.fod.cz/>

<http://www.icm.cz/syndrom-can-charakteristika>

http://i.iinfo.cz/urs-att/p_182-91-114816949052473.htm

<http://www.iustin.cz/art.asp?art=29>

http://komunitamladeze.blogspot.com/2009/05/kdo-jsme-co-delame_19.html

http://www.krustecky.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=450018&id=1155538&p1=118209

<http://www.msmt.cz/dokumenty/zakon-c-109-2002-sb-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne-vychovy-ve-skolskych-zarizenich-a-o-preventivne-vychovne-peci-ve-skolskych-zarizenich-a-o-zmene-dalsich-zakonu>

http://www.nadacetm.cz/files/files/dokumenty/Problematika_Statistika_pobytova_zarizeni_1989-2006.pdf

<http://www.novinky.cz/zena/deti/192968-jak-fungovaly-baby-boxy-v-minulosti.html>

<http://www.pestouni.cz/pestouni/clanky/cz/19/pestounska-pecce-na-prechodnou-dobu/>

<http://referaty-seminarky.cz/pedagogika-a-psychologie-rodina-a-jeji-vyznam-v-zivote-ditete/>

<http://rodinadnes.cz/?tag=dysfunkcni-rodina>

<http://www.sos-vesnicky.cz/nase-cinnost/sos-detske-vesnicky/>

<http://www.umpod.cz/zprostredkovani-mezinarodnich-osvojeni-do-ciziny>

http://terezin.websites.cz/files/download/brozury/Stredisko%20vychovne%20pece_pruvodce%20nahradni%20rodinnou%20peci.pdf

http://ulohy-nrp.webz.cz/Ochranna_a_ustavni_vychova_text.pdf

[http://uvod%20do%20pedagogickeho%20vyzkumu20%P.GAVORA\[1\].pdf](http://uvod%20do%20pedagogickeho%20vyzkumu20%P.GAVORA[1].pdf)

<http://zrcadlo.blogspot.com/2008/06/deprivace-subdeprivace.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

NRP	Náhradní rodinná péče
DD	Dětský domov
PP	Pěstounská péče
OSPOD	Orgán sociálně právní ochrany dětí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Přepis rozhovorů:

5.7 RODINA SLÁMOVÁ

Rozhovor probíhal v bytě paní Slámové, v malé vesnici na severu Moravy. Mimo nás dvou byly rozhovoru přítomny ještě dvě dospělé děti respondentky a muž trpící schizofrenií, bydlící ve druhé bytové jednotce a tchyni navštěvuje. Během hovoru se náhle objevily symptomy typické pro toto onemocnění a v několika místech nahrávky jsou slyšet neurčité zvuky.

Jedno z dětí přítomných hovoru dosud se svou pěstounskou matkou žije, druhé dítě (můj manžel) nás přivezl. Většinu času pobýval s našimi dětmi venku.

Tučně jsou uvedeny otázky tazatele, kurzívou odpovědi respondenta. Jména jsou změněna mimo všeobecně známých jmen odborníků zabývajících se psychologií.

Názory uvedené v přepisu vyjadřují subjektivní stanovisko respondentky a nikomu je od-souvám, jako jediné správné.

Historie rodiny

„Já jsem nejstarší ze 7 dětí, ale nebyli jsme klasická, vícečetná rodina, nevyrostali jsme všichni pospolu, mně bylo přes dvacet, když se narodil nejmladší sourozenec. To byl Jarek, a když se narodil Tomáš tak mně bylo 18 let, takže mezi námi jsou dosti velké věkové rozdíly. Takže nejdřív jsem byla já, pak o 4 roky později Jana. Pak když mně bylo 8 tak sestra Kateřina, když 12 tak Jeník, když mi bylo 13 tak se narodil Mára, no a když mi bylo 18 tak Tomáš a ve dvacítce Jarek, takže vlastně ty nejmladší sourozence skoro vůbec neznám. Nicméně ti čtyři, co jsme žili pohromadě, mezi nimi máme vybudovaný silný rodinné pou-ta, bohužel sestra Kateřina před 6 lety zemřela, takže to je k rodinné historii. My jsme byli 3 holky, pak 4 kluci, takže já jsem už v podstatě predisponovaná, abych se starala o ty mladší sourozence, protože jsem to ve skutečnosti dělala, ale asi jenom do 15 let, protože v 15 letech jsem odešla na průmyslovku do Prahy studovat. A v podstatě potom už jsem byla mimo domov. Tak to by byla rodinná historie.

Co způsobilo, že jste se začala zabývat myšlenkou, že si vezmete děti z DD?

„No tak to je docela jednoduchá záležitost. Prostě zjistila jsem v určitém období svého života, v jednadvaceti, že nebudu moct mít děti. Nicméně jsem v té době studovala vysokou školu stavební, obor geodézie, posléze jsem pracovala u geodézie, no ale čím dál víc mě trápilo, že teda nebudu moct mít děti, tak jsem se rozhodla, že půjdu zatím dělat vychovatelku a vystuduju si. Půjdu do Kroměříže, do Domova mládeže, to mi zajistil tatínek mojí kamarádky, který pracoval jako ideologický tajemník KSČ, Krajského výboru KSČ, no tak mi zajistil jako práci vychovatelky. Tam jsem nastoupila v roce 76 a začala jsem studovat vychovatelství jako nadstavbu a s tím, že až to vystuduju, že půjdu do DD Dagmar do Brna. Že teda budu tam žít v tom jejich takovém rodinném principu, že půjdu tam. No, ale mezi tím jsem se dozvěděla, že se uvolnilo místo v SOS vesničce ve Chvalčově. Moje kamarádka Dáša pracovala v té době jako etopedka na Hlinkách v Diagnostickém ústavu. Mezi jejími pracovními povinnostmi bylo i to, že se prostě dostala do té SOS vesničky na Chvalčově a ta mi řekla o tom, že v SOS vesničce je volné místo maminky a že bych mohla nastoupit tam. No tak to je největší motiv, proč jsem se rozhodla vzít si děti, tak bylo to, že jsem nemohla mít děti a chtěla jsem mít hodně dětí. K tomu se váže jedna taková vzpomínka, taková telepatická. Když moje maminka rodila toho nejmladšího Jarka, tak si vzpomínám, že se mi udělalo špatně a šla jsem si lehnout v privátě, to jsem ještě asi byla na střední škole nebo já nevím, už jsem měla maturovat, udělalo se mi špatně a měla jsem z toho výčitky svědomí, že se nevěnuju studiu, že si jdu lehnout, ale ta moje bytná mi říkala: „ale prosím tě běž si lehnout“ a zdál se mi sen, že maminka rodí a umírá. Přitom mě prosí, abych se postarala o všechny ty mladší sourozence. No, já jsem jí to v tom snu slíbila a v tom okamžiku jsem se probudila. Šli jsme hned volat do Valtic do nemocnice, protože jsem říkala té paní bytné, že maminka rodí a skutečně, volali jsme do nemocnice a mamka porodila syna, ale je jí hrozně špatně a že mě volá. No tak to je taková telepatická zkušenost, která v podstatě ve mně nastartovala myšlenku, že prostě se prostě se mám starat. Maminka přežila, samozřejmě, a ve mně ta myšlenka zůstala zakotvená, že se mám věnovat dětem. No tak to byl takový druhý impuls. (v tuto chvíli došly baterky v diktafonu a mění se) Takže se stalo, že ta Dáša mně řekla, že v SOS vesničce je volné místo matky a v podstatě obě dvě jsme se rozhodovaly, že vlastně tam byla dvě místa volná, že půjdeme spolu. Jenomže já jsem třeba 3 dny seděla a psala jsem si, strašně těžce jsem to nesla, čeho všeho se budu muset vzdát, protože jsem byla zvyklá na volnost a na to jezdit do divadla, různě jsem zpívala ve sborech pěveckých a tak a brala jsem to, že se toho všeho musím

vzdát. Jako trhovkyně jsem si psala všechna plus a všechna proti a zjistila jsem, že těch věcí, kterých se budu muset vzdávat je daleko víc. Ale to jsem netušila na druhou stranu, jak mě to bude naplňovat, ale v okamžiku rozhodování jsem měla pocit, že musím oželet a vzdát se určité svobody. To je samozřejmé. A tak jsem se nakonec rozhodla, že do té SOS vesničky půjdu a šla jsem sama, protože Dáša se rozmyslela jinak, no. Takže jsem si dala přihlášku, následovalo spousta vyšetřování atd. psychologických vyšetření u docenta Matějčka, Langmeiera, u doktora Říčana, psychologa Kovaříka, ve středisku NRP no tak prošetřovali celou moji rodinu až já nevím do kolikátého kolene, takže jsem nakonec prošla, akorát mi bylo řečeno panem docentem Matějčkem, že nesmím říkat, že jsem věřící. Že by mi děti nedali, ani by mě tam nevzali. No tak jsem to statečně (úšklebek) zapřela, snažila jsem i tu motivaci zakrýt tím, že nemůžu mít děti, ale bylo tam i trošičku z té víry. „Cožkoli jste udělali jednomu z těch nejmenších, mně jste učinili“ – Matouš 25, myslím. Věděla jsem, že DD jsou plné dětí, o které nikdo nemá zájem, no takže vlastně jsem nastoupila do SOS vesničky, všechno prošlo hladce a první dítě jsem dostala Tamaru, která měla jít do Ústavu sociální péče, jako mentálně postižená, jako střední stupeň, imbecilita, že bude nevzdělavatelná, maladaptivní byla velice, bránila se, když jsem ji vezla z DD. No, nicméně Tamarka jak jsem později zjistila, se znala s Petrem z kojeňáku, že potom, když přišel Petr do rodiny, tak to v podstatě bylo docela dobré, protože oni dva se sžili velice rychle, protože měli ty společný zážitky z toho DD. Petr si mě víceméně vybral sám, protože když jsem tam přijela, tak Petra jako neudatelné dítě, pardon, že ti to říkám (Petr je můj manžel, pozn. autorky). Tak ho nabízeli každé nové pěstounské rodině, protože má to postižení, tělesný, takže moc velký zájem o něj nebyl. (Manžel má od narození amputovanou pravou nohu v koleni, nosí protézu) Takže byl už předtím v několika rodinách a vždycky ho vrátili. Takže jako neudatelné dítě byl. Psycholožka Věra Caponi se snažila pro něj najít nějakou mámu, tak když se dozvěděla, že jsem tam nová ve vesničce, tak tam zavolala s tím, že mi ho nabídla. Pracovala tam teta, která shodou okolností o Petrovi jakoby uvažovala, ale pak neměla odvahu, ale měla jeho fotky. Tak mi přinesla jeho fotky no a tam takový chlapeček, ona ho znala, brávala si ho z kojeňáku, no tak na těch fotkách byl takový strašně smutný chlapeček, prázdný výraz v očích a já jsem okamžitě zahořela velkou láskou, to myslím žádnému chlapovi se nedostalo tolik lásky co Petrovi ještě tehdy (smích), a tak jsme teda hned jeli se za Petrem podívat. On už nebyl v kojeňáku, už byl v ústavu pro tělesně postižené na Kociánce. Tak jsme tam přijeli do mateřské školky, paní učitelka zavolala. „Petře, máš tady návštěvu“, přiběhl takový chlapeček, zůstal zaraženej, jo, a teď se díval

s takovou otázkou v očích. Stráel téma očima po mně, po té psychologce, pak utkvěl pohledem na mně a říkal s takovou úlevou, měl předkus, „Tak ahoj mami, tak ty sis pvo mně psisla!“ (babička napodobuje dětskou mluvu) Tak to byl rozhodující okamžik, že jsem ho tam nenechala ani minutu, hned jsem ho vzala domů, no a od té doby byl u mě Petr. Po necelém půl roce mně nabídli sestry Deméterovy. Ptali se mě, jestli mně nevadí děti rómského původu, tak jsem s nadsázkou říkala, že nevadí, že se mi hodí k příjmení, jmenovala jsem se Cigáňová (smích). Tak jsem si vzala 3 Deméterky, tak se stalo, že během půl roku jsem měla 5 dětí do pěti let. No tak to byl očistec, tety nebyly, takže jsem byla na to sama, to ani nechci vzpomínat, byl to strašný záhul na zdravotní stav i na ten psychický, protože to bylo, holky se počurávaly a třeba ta Alenka, obtížně vychovatelná, takže to skutečně bylo velice náročné. Ale nicméně jsme to nějakým způsobem zvládli a na podzim, já jsem nastoupila do vesničky v roce 1978, to mi bylo 27 a na podzim roku 79 mi nabídli jako dítě, který už mělo 9,5 roku, Matěje, s tím, že se bude muset vrátit do DD, když si ho nevezmu, ti rodiče, pěstouni se už o něj nemohli starat nebo nevím, já jsem po tom nepátrala. Tak se stalo, že do rodiny přišel Matěj, strašně impulsivní děcko, bezcitný, prostě postižený tou psychickou citovou deprivací. Tak to tu naši rodinu docela rozhodilo. Potom s ním byly takový určitý problémy, že on mě chtěl mít asi jen pro sebe, protože vyrůstal jako jedináček a teď se musel dělit s dalšími pěti dětmi, nastaly poruchy chování, on ohrožoval i nožem ty mladší a měl tam i takový pokusy o znásilnění, to mu bylo asi 13 let, na Adélce, takové ty kopulační pohyby na ní vykonával, takové už to bylo neudržitelné, tak šel do Diagnostického ústavu, posléze potom do DD, protože to se nedalo, na doporučení teda psychiatrů. Nicméně s tím Matějem udržujeme kontakt, on se oženil, ale není to tak silný kontakt jako s těmi ostatními, čistě jenom na telefonu nebo tak. Já jsem ho nasměrovala na jeho vlastní rodiče, protože on byl v DD ve městě, kde žili i ti jeho rodiče. Takže to byla epizoda Matěj. No, pak jsem onemocněla žloutenkou, vlastně jsem byla téměř 5 měsíců mimo. 2 měsíce jsem byla v nemocnici a pak jsem byla ještě v lázních a u rodičů a nabídli mi další dítě, Karla, ten měl rok nebo rok a půl. No takže Karel se mi strašně líbil, byla jsem se na něj podívat na sever Moravy, v kojeňáku, bylo to takové živé děcko, jsem mu přivezla bonbónky, on vůbec o bonbónky neměl zájem, ale ten projevil o to, jak šustí ten papír a pořád to poslouchal, tak kvůli tomu Karlovi jsem držela půlroční přísnou jaterní dietu, abych byla zdravá, abych si ho mohla vzít do péče. Podařilo se. To už bylo sedmé dítě. (respondentka se chvíli nemůže dopočítat) Tak jsem si Karla přivezla z DD. To bylo také takové zvláštní. To bylo dítě, mělo to 2,5 roku a nechalo s sebou manipulovat, nespolupracoval třeba ani

při oblékání, aby natáhl ruku, abych mu mohla obléct rukávy, prostě taková hadrová panenka. Posléze všechno dohnal, naštěstí. Ještě jsem zapoměla říct, jak jsem byla v té nemocnici tak se o ně staraly tety a jak ty děti šly dolů, začaly se počůrávat, potom, když jsem se vrátila, tak během 14 dnů to přestalo. Já jsem to počůrávání nikdy neřešila, že bych jim kvůli tomu nadávala, prostě jsem všechno vzala, vysušila, jsem jim nenadávala, prostě jsem věřila, že to odezní, taky že jo, neměla jsem žádné počůráanky. Neupozorňovala jsem prostě na to. Ještě je taková příhoda s Petrem, když jsem byla v nemocnici, tak mi děti malovaly obrázky a tety mi je přinášely. Petr namaloval domeček, jako v SOS vesničce, děti smějící se a bylo to jako maminka se vrací z nemocnice a nebo takovou vzpomínku namaloval. Takový veliký, neosobní dům a nad ním sluníčko. Maminka – sluníčko. Bylo vidět, že u těch dětí už je vytvořená silná citová vazba, a že těm dětem jsem chyběla. No, obrovský citový zážitek, protože jsem samozřejmě také očekávala nějakou citovou odezvu. Za to, že jsem je měla ráda, tak jsem očekávala, že mi to ty děti nějakým způsobem vrátí. Tak to jsem si přivezla toho Karla a s Tadeášem to je zajímavé. To jsem už dokončovala, už jsem myslím dělala diplomku, ještě vlastně ne, to jsem byla ve třetím ročníku a potřebovala jsem nějaké studijní materiály a tak jsem sbalila Karla, protože všechny ostatní děti už byly ve škole a jela jsem do Olomouce. Když už jsem byla v Olomouci, tak jsem si to tam vyřídila a říkala jsem si „půjdu do DD ukázat sestřím, paní primárce jaký šikovný kluk z toho Karla je.“ Tak jsme tam přišli a jak jsem tam přišla, tak paní primárka akorát scházela ze schodů a zůstala jako omráčená a říkala: „no co Vy tady?“ To jsem byla ještě pořád svobodná, „co Vy tady děláte“, ne, to už jsem byla čerstvě vdaná. „Teď jsme měli poradu a mluvili jsme o Vás, že se s Váma musíme spojit, protože tady máme Karlova bráchu, po matce.“ Tak mi ho hned ukázali, Tadeáška, z něho trčel jenom nosík z té zavinovačky, měl 3 měsíce. No tak se stalo prostě, že třiadvacátýho prosince jsem nachystala kolíbkou, už jsme měli stromeček, tatka, manžel, to jsem se vdávala 2 července 83 a 2 září se narodil Tadeášek, ale to jsem ještě nevěděla, tak mi Tadeáška přivezli z toho kojeňáku, já jsem ho dala do té kolíbkou a manžel měl službu, on pracoval jako psychiatr, a když potom přijel na Štědrý den, tak ho čekala v kolíbce taková malá osůbka, no bylo to strašně krásný období, šťastný. Ještě 5 let jsme žili na vesničce, společně, jenomže potom nastaly komplikace. Komplikace nastaly už tím, že jsme měli církevní sňatek a že jsme kolem toho dělali asi dusno. Jsme žádali o povolení biskupa, aby to mohlo být v kostele katolickém a prostě ekumenickou svatbu s Patrikem Slámou. No a posléze nastaly veliké čistky ve straně a najednou zjistili, že, provalilo se na mě, že jsem věřící a nastaly komplikace. 4 roky, vlastně pět, jsme vydr-

želi v té SOS vesničce s Patrikem a bylo to neudržitelné, už mi hrozili, že mi vezmou děti, protože jim vadilo, že jezdíme i s děckama na bohoslužby, já jsem se oháněla tím, že mám právo na svoje náboženské potřeby a že ty děti nemám kam dát. Vyhrotilo se to tím, že jsme se šíleně zadlužili a koupili jsme si barák a z té vesničky jsme se museli vystěhovat. No bylo to dost takové náročné období, protože ty svině nám nedaly z vesničky ani ty pročůrané peřiny, nic, museli jsme jít beze všeho a já jsem musela kromě toho, že jsme spláceli barák ještě nakoupit povlečení, no prostě všechno. Nicméně jsme se přestěhovali na chalupu, a bylo to tam mňam, mňam, začali jsme chovat zvířátka, tatínek si splnil svoje selské choutky, ač nerada se ze mě stala selka (přichází soused a nese bábovku) To jsme se stěhovali v říjnu 88 a v roce 89 došlo k převratu, takže komunisti šli pryč, ale my jsme na tom v podstatě prodělali, protože jsme museli, jsme se zadlužili (pozn. podle slov tchyně, mimo záznam, rodiny které odešly po roce 1989 z vesničky, měly nárok na byt zdarma). V roce 91 za velmi tragických okolností, 14. února manžel zemřel, byl čtyři měsíce neznámý, jeho tělo našli až 4 června (pozn. toto datum, ale o několik let později je zároveň datem narození první vnučky respondentky, mé dcery). No tak bylo to velice kruté období, (pozn. manžel byl zavražděn, vraha se nepodařilo usvědčit) a vzpomínám si, jak moje rodina říkala, že mám ty děti vrátit, že to sama jako nezvládnou, ale říkala jsem, to prostě nepřipadá v úvahu, to by bylo bezcharakterní, kdybych to udělala, ale k tomu se potom dostaneme dál.

Do čeho zasahovaly sociálky?

„No sociálky, to byly takové krávy, já jsem je nesnášela (pronášeno s výrazným přesvědčením). Prostě chodily mi kontrolovat zdířky, takový jsme měli gumový lino na schodech a tam byl takový rantl a „paní Slámová, jak to, že vy tam máte takový to, paní XY tam nemá ani kamínek“ (paroduje vysoký, nepříjemný hlas a tváří se pohoršeně a štítivě). No prostě některý ty matky to tam šušovaly a já jsem na to srála, protože jsem si říkala, já budu nějaký čas trávit šušováním těch rantlů nebo co. Tak jsem na to kašlala, no a radši jsem se věnovala dětem. Dětem jsem se věnovala, mohu s čistým svědomím říct hodně. Každý sice tvrdí, že možná né, jak jsem mohla studovat vysokou školu, ale lidičky zlatý, kdo pamatuje ta léta, co bylo za komunistů v televizi, tam bylo lautr hovno, na to se nedalo dívat, takže děti večer už šly spát, tak jsem studovala, tak jsem prostě tak vyštudovala. V roce 87 jsem promovala, za velké slávy, děti byly u toho, no prostě bylo to super. Chtěla jsem jít do školství, chtěla jsem jít učit, protože jsem vystudovala učitelství, jako speciální pedagogiku.

Samozřejmě, že mě nikde nechtěli. Pan okresní školský inspektor, tajemník OV KSČ, řekl: „Slámová do školství?! Jen přes moji mrtvolu!“ a stalo se. Přes jeho mrtvolu jsem se dostala do školství. Přišel převrat, jo a první, který se zbláznil, byl ten člověk. Byl u mého manžela na oddělení, prostě politická mrtvola. Tak jsem hned nastoupila do školství, a pak už jsem učila.“

Vědělo se hned, když jste nastoupila do vesničky, že jste věřící?

„No samozřejmě, že nevědělo, protože jsem to skrývala.“ (Tchyně chtěla předem otázku, teď se dívá do seznamu a protože nepíšu zrovna čitelně, tak nemůže přečíst dotaz).

Nebála jste se, že by Vám mohli odebrat děti?

„No bála jsem se, že by mi systém mohl sebrat děti, pokusy o to byly, dokonce byly takové pokusy, že jsem dostala dopis, ve kterém bylo, že se mám okamžitě dostavit k děkanovi na fakultu, že se mnou má nějaké řízení. Tak jsem si říkala, nevím, co jsem provedla, nicméně jsem jela, přišla jsem na fakultu, děkan mával v ruce nějakým papírem a říkal: „Soudružko Slámová, a teďka čestně, mohla byste mi říct, zda jste věřící?“ A teďka jsem si říkala „a do prkna, řeknu, že jsem věřící a vyletím“ to už jsem byla ve čtvrtém ročníku, a když řeknu, že jsem nevěřící, tak budu mít skvrnu na svém svědomí. Tak jsem se tak na něho zadívala, dlouze a řekla jsem: „ano, jsem věřící“. A on se usmál a pravil: „jste čestná žena, já Vám hrozně moc fandím, že teda sledují moje studium na té fakultě a že mi hrozně fandí. Tak se podívejte, co o Vás napsali Vaši zaměstnavatelé, ta XY, ta kádruvačka, tam napsala, že mě okamžitě mají propustit z fakulty, je věřící, a dokonce se v poslední době se svými názory ani neskrývá (paroduje hlas). To byl zločin, že jsem to ani neskrývala. A on mi odpověděl: „podívejte, já odpověděl. Vážení soudruzi, vzhledem k tomu, že soudružka Slámová studuje bez studijních výhod na naší fakultě, považuji Váš zájem za naprosto bezpředmětný.“ To byli lidi, co, ještě v té době. Ale když jsem se ho zastávala, v době po převratu, tak ze mě udělali komunistku. No takovej je život. (pozn. zde je slyšet breptání člověka stíženého schizofrenií, je to ten, co přinesl prve bábovku) To jako jenom k tomu, že Pán Bůh člověka ochrání, když opravdu v Něho doufá.

No ty sociálky, ještě k tomu, to byly takový krávy. Kontrolovaly, jestli děti mají vyskládaný skříně. No samozřejmě, já jsem byla bordelářka, tak jak by mohly mít vyskládaný skříně, že jo. Byla jsem známá, jako že jsem byla bordelářka. Pořád lepší než kdybych byla nějaká sociálka, jako že bych brala drogy. Já jsem to brala tak nějak flegmaticky.“

Myslíte, že lze vykonávat PP pro peníze?

„No tak to si může myslet jen někdo chorý mozkiem, chudý duchem, protože tehdy, my jsme měli tak nízké platy, že hajzlbába měla určitě víc než my.“

Jaké si myslíte, že jsou pohnutky, které vedou lidi, aby si vzali děti do NRP?

„Já se domnívám, že asi takové jako mám já a pokud jsou to křesťané tak chtějí pomoci nějakému dítěti, který nemá rodiče a chtějí mu poskytnout domov. Vždyť nejsem jediná, která má sociální cítění.“

Proč jste měla děti s nějakým znevýhodněním? Bylo to rozhodnutí vesničky nebo jste se mohla rozhodnout sama? Měla jste poslední slovo? Ano nebo ne?

„To vzniklo všechno jako řetězová reakce. V podstatě mi byly děti nabídnuty a v podstatě všechny děti, který mi nabídli tak jsem brala. A že to byly shodou okolností romské děti no tak to už, asi to bylo tím, že se o mně rozkřiklo, že nemám žádné předsudky a že romské děti беру, no, že je nepovažuji za méně hodnotné. Teď se vrátím ještě k tomu. Jestli ty romské děti jsou méně inteligentní. To je předsudek jak prase, romské děti jsou inteligentní jak v normálních rodinách. Jsou deprivované z hlediska podnětů, že se jim dostává málo podnětů, ale rozhodně nejsou. Já si myslím, že Petr, Karel, Hana, že ty moje děti jsou důkazem, že to není pravda. Že ty děti jsou stejně inteligentní a nejsou ničím handicapované, že to záleží na výchově.“

Měla jste strach, že by se mohli objevit biologičtí rodiče?

„Co já jsem se namodlila, aby se objevili. Někdy jsem byla na ty děti tak našťvaná, v dospívání, Adéla jak se ke mně chovala, hnus. Dokonce jsem to dětem nabízela, ale mám jednu takovou příhodu, že jsem nabízela, ale ani Petr, ani Karel ani Tadeáš, nikdo nechtěl ty své rodiče poznat, ale já jsem jim to nabízela. Děti o to samy nestály, čili pro mě je důkazem, že se jim asi dostalo toho, co citově potřebovaly, že to dostaly ode mě. Byla bych ráda, kdyby ty děti vyhledaly ty své rodiče, už jenom kvůli tomu, aby byly schopny jim vnitřně odpustit, aby pochopili, proč se jejich rodiče o ně nestarali, protože určitě to nebylo z důvodu, že je nechtěli, ale že jim byli odebrány (pozn. manžel chová ke své biologické matce zášť, nedokáže jí odpustit, natož ji vyhledat, opustila jej hned v porodnici). Tak se na to dívám tak jako. Když jsem potom poznala ty poměry v romských rodinách, jak jsou děti odebírány tak se mi točila hlava - hrůzou. Byly odebírány děti na Praze 5, protože pro ně

matka neměla dostatečné prostory, nebo že měly málo plínek, málo košilek, tak je dávali do DD. To byla politika minulého režimu“. (zvuky v pozadí patří nemocnému sousedovi).

Vyvstala u některého z dětí touha poznat své rodiče a jak byste se k tomu postavila.

„Samozřejmě, že bych jim nebránila. Já jsem ty děti brala, jak to píše Komenský v předmluvě Informatoria školy mateřské, že děti jsou darem od Pána Boha, o které máme pečovat a já jsem to brala, že to mám jako dar. Samozřejmě jsem cítila, že jsou moje nebo tak, vždycky jsem vnitřně byla připravená, že kdyby ti rodiče o ně měli zájem tak bych dětem v tom nebránila, protože to je jejich výsostné právo, biologické.“

Jak Vaše rozhodnutí vnímalo okolí, rodina?

„No tak moje rodina – hrůza, dva roky jsem se tam myslím nesměla ukázat, no půl roku, přeháním, že dva roky. Ale pak si děti zamilovali, moji sourozenci a babička s dědečkem je přijali velice pěkně. Ta mi potom velice pomáhala, když zemřel manžel. Já jsem byla třeba nemocná, v nemocnici, tak babička se obětavě starala, sestra Kateřinka taky, bez nich bych to nezvládla.“

Jste neustále s dětmi v kontaktu?

„No, teďka už skoro denním, protože jsem si pořídila Skype, tak si s nima skajpuju. Takže se vidíme s Tadeášem, Alčou, denně na Skype, skoro.“

Neměla jste strach z genů?

„No tak samozřejmě, že měla. Když jsem dostala Tamaru, tak jsem se šla podívat na tu její rodinu, a když jsem to viděla, tak jsem se vyděsila, ale nicméně jsem to překonala a výchova byla mocnější než ten strach.“

Myslíte si, že je vhodný model profesionální PP?

„No, proti tomu jsem teda dost, dost zaujatá (velmi rozhorleně), i když chápu, že jsou takové případy, když ti rodiče třeba někam odjedou do ciziny za prací nebo onemocní a teď se nemůžou starat. Nevím, pro mě by to asi nebylo, já bych k těm dětem asi velmi citově přilnula, protože se domnívám, že to bez citu nelze, asi bych nedokázala zachovat takový ten profesionální odstup, s vědomím, že za 3 měsíce budu muset ty děti vrátit. Já osobně bych toho nebyla schopná.“

Myslíte si, že je vhodný dnešní dobou ražený trend, za každých okolností sjednotit rodinu, když např. biologický rodič „seká na chvíli dobrotu“ když např. pil nebo bral drogy, nebo je raději umístit do PP, kde neuvidí tyto nepříznivé vzorce chování? Nemáte pocit, že biologické zásluhy jsou vyvyšovány na zájmy dítěte?

„Tudle tu myšlenku prosazuje moje kamarádka, ještě když dělala zástupkyni ombudsmana, Hanka Šabatová, to přišla taková módní vlna ze Západu, stejně tak jako ta pitomá profesionální PP. Já se domnívám, že jsou přece známy případy, sama jsem se angažovala o to, aby dítě nebylo vráceno z PP, případ holčičky XY, když ji dostali vlastní rodiče zpět, tak ji zabili, vlastně utýrali. Myslím si, že velice citlivě by tam měl pracovat psycholog, pokud takovým rodičům vrátí dítě, tak by opravdu muselo být prokázáno, že ti rodiče už to své dítě neohrozí. Ale rozhodně bych nevracela do rodiny, která to dítě týrala, fyzicky, psychicky, to už nikdy.“

Jaký je Váš pohled na věčný argument romských intelektuálů na umístování romských dětí do majoritní rodin?

„No tak romští intelektuálové jsou romští intelektuálové, kteří by si v životě do PP dítě nevzali, i když třeba znám dva, kteří si vzali, ale v podstatě Romové nemají až tak vyvinuté vyšší city, zatím. Tam pořád ještě myslí v rovině rodiny a kmenového společenství, takže se domnívám, že chápu romské intelektuály, kteří vykřikují, že jim stát krade děti a natírá je na bílo, s tím souhlasím. Já osobně bych uzákonila, že když má rodič vietnamské nebo romské dítě, tak by měl zachovat jeho identitu. Já sama jsem se o to snažila, chodila, koneckonců jsem na to psala i diplomovou práci, což tehdy vyvolalo veliké haló i mezi přestouny, když jsem tvrdila, že děti máme vést k romství. Proč odebírat něco, co je součástí jejich charakteru. Mají potom v období té třetí fáze hledání identity mají obrovské problémy, okolo těch patnácti let, na tom jsem měla založenou hypotézu v postgraduální nebo doktorantské práci. Měla jsem hypotézu, že romské děti, které jsou vychovávány jako jedináčci a jsou vychovávány k odporu k romské komunitě většinou špatně skončí v těch rodinách. Mám to prostě prošetřené a nazkoušené z hodně rodin.“

5.8 RODINA SVOBODOVÁ

Oproti původnímu plánu udělat rozhovor přímo na diktafon jsem byla nucena použít náhradní řešení e-mailem. V současné době bydlí respondent ve středních Čechách a z vážných osobních důvodů (vážná nemoc syna, myopatie, viz e-mail) nemůže na Moravu

jezdit. Jedná se o mého tchána, tykáme si. Do smrti své první manželky vychovával 13 dětí (6 vlastních a 7 přijatých). Po spojení s rodinou Novákovou (viz výše) došlo k vytvoření velké rodiny čítající 21 dětí. V současné době je většina dětí již dospělých a mají své vlastní rodiny. Ačkoli jsou Novákovi a Svobodovi manželé, žijí každý na jiném konci republiky, jen se navštěvují. Do obsahu mailu nebylo zasahováno, jediná úprava je ve stylu písma a pro větší přehlednost vložení otázek. Mailu předcházel telefonický hovor.

Ahoj Pepo, prosím tě, mohl by si mi odpovědět na tyto otázky do diplomové práce.

Děkuju Petra

Otázky:

1. Většina lidí se rozhoduje pro náhradní rodinnou péči z důvodu, že nemůže mít vlastní děti. Vy jste však vychovávali 6 vlastních, biologických dětí. Jaké pohnutky vás vedly k rozhodnutí pro pěstounskou péči?
2. Popsat, jak probíhala vlastní procedura, jak postupně děti přicházely, něco o nich, zda bylo nutné nějaké vyšetření např. psychologické.
3. Jak probíhalo soužití vlastních a přijatých dětí?
4. Jak na novou situaci reagovalo příbuzenstvo?
5. Dům jako zařízení pro výkon PP, popsat specifika.
6. Situace po smrti manželky

Většina lidí se rozhoduje pro náhradní rodinnou péči z důvodu, že nemůže mít vlastní děti. Vy jste však vychovávali 6 vlastních, biologických dětí. Jaké pohnutky vás vedly k rozhodnutí pro pěstounskou péči?

1. „Ještě předtím, než se nám narodilo první dítě, jsme uvažovali o početné # rodině (4 a více dětí). Vůbec první impuls, ohledně pěstounské péče jsme dostali # na základě zprávy v knize od Dr. Švejcara (Péče o dítě), kterou jsem dostal jako # odměnu při ukončení vojenské základní služby. Tehdy nás s manželkou napadlo, že # náhradní rodinná péče je hluboce smysluplná. Mezitím se nám narodili první dvě # děti (Pepík, Eliška). V té době jsme začali administrativně vyřizovat formality, # ohledně rodinné péče (dotazníky v poradně pro náhradní rodinnou péči v Kolíně, # testy souběžně s tím, řízení na Okresním národním výboře v Kutné Hoře). Řízení # trvalo přibližně 2 až 3 roky, mezi tím se objevily problémy ze strany mých # rodičů, kteří s pěstounskou péči nesouhlasily a vzhledem k tomu, že jsme bydleli # v rodinném domku, byť odděleně každý v jiném patře, se snažili, abychom dítě do # náhradní rodinné péče nedostali. Než jsme tyto problémy odstranily,

narodili se # nám mezi tím další 2 děti (Ondra a Magda). V té době, jsem pracoval jako karosář # v autoopravně. Manželka byla doma s dětmi. Byli jsme v podstatě dobře # zabezpečeni (s celou rodinou). Navíc situaci nahrávala i propopulační politika # 70. let. V té době se naše přesvědčení ohledně přijetí dítěte do náhradní # rodinné péče, ještě prohloubilo. A to vzhledem k tomu, že jsme si říkali a byli # o tom přesvědčeni, že když jsme dobře zabezpečeni a nic nám nechybí, proč bychom # se o to nerozdělili s dítětem, které by to třeba nikdy nepoznalo. Jako první # přijatá, přišla do rodiny Eva. Při problémech s výchovou jsme se neustále # přesvědčovali a utvrzovali ve smysluplnosti našeho počínání, navíc manželka byla # učitelka, takže to přinášelo řadu odpovědí na otázky, s kterými by se možná ani # v praxi ve škole nesetkala. Navíc téměř všechny naše přijaté děti, byli romského # původu (dvě na půl). Postupně přicházeli do rodiny další přijaté děti (7 dětí) # a mezi tím se nám ještě narodili, další dvě pokrevní. Takže celkem 13 dětí v # rodině. Můžu - li situaci hodnotit teď po letech, myslím, že nenásilnou formou # došlo i k tomu, že biologické děti (bílé), se naučili pozitivně vnímat děti s # jinou barvou pleti a naopak. Pro úplnost, jak přicházeli děti do rodiny: Pepík, # Eliška, Ondra, Magda, Eva, Jirka, Mirek, Anežka, Petr, Petra, Láďa, Hanka a # Jarda“.

Popsat, jak probíhala vlastní procedura, jak postupně děti přicházely, něco o nich, zda bylo nutné nějaké vyšetření, např. psychologické.

2. “ Částečně jsem na tuto otázku odpověděl již v předešlé otázce. # Co se týče dětí a jejich zdravotního stavu. U biologických, bylo vše bez # problémů. U přijatých: Eva - ústavní deprivace, stereotypní pohyby, přešlapování # z místa na místo, kývání v postýlce, vydržela i půl hodiny neustále zavazovat # tkaničku u botky; mírně zaostalá v řeči. Z kraje náchylná na běžné infekční # choroby) vzhledem k tomu, že byla v dětském domově ve sterilním prostředí. # Vzdělání - vyučena v oboru krejčová + střední sociálně právní škola - maturita. # Jirka - poměrně silná sociální nepřizpůsobivost, hyperaktivita, snaha každého # přechytračit a získat tak pro sebe výhody, (jednání na způsob - "když něco # nemůžu mít já, ať to nemají ani druzí"), u biologických rodičů negramotnost, # neustálá kriminální recidiva (krádeže). Vzdělání - od 6. třídy zvláštní škola, # vyučen v oboru zedník - podniká v oboru. Mirek - LMD, po přestálé mozkové obrně # po porodu s následkem výbuchů zlosti (raptus). Jinak pozitivní vztah k hudbě # (hezky zpíval). V dětském domově od narození. Biologičtí rodiče argumentovali # tím, že bydlí na svobodárně a

tudíž nemají podmínky k tomu, aby se o něj # starali. Jeho biologický otec pracoval jako řidič nákladního automobilu s # občasnou kriminální recidivou. Vždy se ale vrátil na místo svého původního # zaměstnání po odpykání trestu a nadále pracoval. Vzdělání - absolvoval zvláštní # školu, vyučen v oboru zedník. Petr - vzhledem k tomu, že s předěšnými dětmi # nebyli až tak velké problémy, rozhodli jsme se, že bychom přijali dítě i silně # postižené, které by jinak nemělo šanci se do rodiny dostat, a tak se dostal do # rodiny Petr. Postižen myopatií, momentálně totálně nepohyblivý na elektrickém # vozíku. Přibližně do 12 let věku s problémy chodil (problémy s chůzí od 2 let). # V období puberty a po něm, přestal chodit úplně. Choroba mírně progresivní. V # rámci svých možností se zapojuje do běžného života, hlavně přes PC. S vozíčkáři, # v rámci možností sportuje (Florbal). Mentálně v naprostém pořádku. Vystudoval # Obchodní akademii v Jánkových Lázních, má maturitu. V současné době v plném # invalidním důchodu. Petra - Petrova sestra po matce, dověděli jsme se o ní # náhodou, při naší poslední návštěvě, před přijetím Petra do rodiny se vracela se # skupinou svých vrstevníků z vycházky. V té době jsme právě nastupovali s Petrem # do auta. Najednou jedna sestřička zvedla malou holčičku a povídá jí: "Rozluč se # s bratříčkem, třeba už se nevidíte". A tak jsme se o ní dověděli. Sociální # pracovnice, jak jsme později zjistili, nám o ni neřekli kvůli tomu, že se v # dětském domově jevila jako těžce postižená (sebepoškozování - kousání se do # zápěstí, vytrhávání vlásků, při různých podnětech se válela po zemi, brečela a # křičela. Nakonec se nám podařilo přesvědčit sociální pracovnice i pracovníky # poradny náhradní rodinné péče v Kolíně, aby ji na zkoušku do rodiny dali. # Ukázalo se, že se jednalo pouze o určitou formu ústavních deprivací. Během dvou # až třech měsíců, se v rodině velice rychle rozvinula. Začala mluvit, pomalu # odeznívalo sebepoškozování a další negativní jevy. Její původní diagnóza, kterou # si přinesla z dětského domova (střední až těžká retardace, mikrocefálie, # nevzdělavatelnost), se nepotvrdila. Petra se vyučila v oboru kuchař, číšník. # Zkoušela rok studovat na nadstavbě v oboru. Tam se jí příliš nedařilo, po roce se # rozhodla ještě pokračovat v dalším učebním oboru cukrář (nyní je ve druhém # ročníku). Láďa - do rodiny přišel až ve 13 letech, vzhledem k tomu, že jeho otec # zemřel a matka byla po mozkové mrtvici imobilní, umístěna na LND v Čáslavi. Láďa # měl být umístěn v dětském domově v okr. Písek, aby neztratil kontakt alespoň s # matkou (ve své původní rodině byl jako adoptivní odmalička, byl umístěn do naší # rodiny). Takže měl možnost svoji matku navštěvovat ještě několik let až do její # smrti. Matka zemřela asi 3 nebo 4 roky po svém ochrnutí. Láďa - odmalička # neslyšící, jeho adoptivní rodiče, také

neslyšící. Absolvoval učiliště v Hradci # Králové, obor kuchař. V tomto oboru také příležitostně pracuje. Má částečný # invalidní důchod. Hanka - do rodiny přišla ve 12 měsících, vzhledem k tomu, že v # biologické rodině bylo podezření na týrání. U Hanky se projevovala mírná # nedůvěra v nové vjemy (strach z šumícího listí na stromech, nedůvěra v nové # lidi, strach ze zvířat). Od narození srdeční vada - nevyvinutá přepážka mezi # srdeční komorou a předstíní, odoperováno ve 4 letech, nyní je naprosto zdravá. # Absolventka Střední zemědělské školy, obor Agropodnikání - maturita. Nyní od 1. # 4. 2011 by měla nastoupit do zaměstnání firmy Foxconn, jako nákupčí. Ráda # sportuje (florbal).“

Jak probíhalo soužití vlastních a přijatých dětí?

3. „Co se týče soužití vlastních a přijatých dětí, # nemyslím si, že by se jednalo o nějaké výjimečné problémy. V rámci individuálního # vývoje dětí, jejich vzájemného se nadřazování a podřizování, docházelo během # jejich vývoje k běžným jevům žárlivosti, hádkám, usmiřování, k vytváření různých # "koalicí" a naopak.,,

Jak na novou situaci reagovalo příbuzenstvo?

4. “ Reakce příbuzenstva byla většinou: v první moment # překvapení, ale potom se většinou stejně museli s danou situací smířit. Zajímavá # byla mnohdy reakce, a to v tom smyslu, že nám bylo řečeno: " Vaše vlastní děti # budou ochuzeny a nebudete jim moc poskytnout tolik, jako kdyby jste přijaté # neměli". Měli na mysli hlavně otázku hmotného zabezpečení. Vůbec nepočítali s # přínosem sociálním, který je, jak jsem se postupem let přesvědčil, daleko # důležitější. ,,

Dům jako zařízení pro výkon PP, popsat specifika.

5. “ Vlastním rodinný domek, jehož polovinu jsem koupil od # bratra, který tuto polovinu dostal od matky. V současné době stále splácím # půjčku na zakoupení poloviny domu. Domek měl původně obytné pouze přízemí, v # patře byla obytná jen jedna místnost. Během let, tak jak se rodina rozrůstala, # jsme domek přizpůsobovali pro bydlení většího počtu lidí. V patře jsme vybudovali # celou bytovou jednotku + na půdě ještě podkrovní místnost. Dále při přestavbě # verandy, jsme ještě postavili další patrovou místnost a dole jednu přízemní. # Vzhledem k tomu, že domek byl postaven v roce 1936, bylo potřeba průběžně # provést generální opravu všeho ostatního (omítky, střecha, ploty, staré # dřevníky, topení atd.). Při všech těchto pracích se děti v rámci svých možností # zapojo-

vali. V současné době již část dětí má své bydlení mimo náš dům. Ostatní # mají v domě každý svoji místnost. K domu patří velká zahrada, kde pěstujeme # zeleninu a chováme domácí zvířata (ovce, slepice). Další domácí zvířata žijí # společně s námi - psi, kočka, králík.,,

Situace po smrti manželky

6. “ V roce 1995 došlo k tragickému # úmrtí mé manželky. (pozn. laktační psychóza po porodu nejmladšího syna) V té době byli mimo rodinu pouze 2 dospělé děti (Pepík, # Eliška). Ve společné rodině bylo ještě 11 dětí. Aby nemuseli být umístěny v # dětském domově, převzal jsem péči o ně a stal jsem se místo mé manželky # pěstounem ve zvláštním zařízení pro výkon rodinné péče. V tomto zařízení byla # manželka než zemřela zaměstnána od doby, kdy jsme měli 4 a více přijatých dětí. # Pak jsem se seznámil s mamkou a zbytek již znáš sama. “

5.9 RODINA MALÁ

Přepis záznamu z diktafonu, některé pasáže jsou zkráceny. Dovolila jsem si menší stylistické úpravy, které nenarušují smysl vět (převážně se jedná o vynechávání přemíry citoslovcí). Tučně jsou uvedeny otázky tazatele, kurzívou odpovědi respondenta. Rozhovor byl veden v bytě respondenta, za přítomnosti pouze nás dvou. Dotazovaná osoba mluví celou dobu klidným, vyrovnaným hlasem, téměř bez mimiky a gestikulace. Známe se jen krátce. K seznámení došlo přes mého manžela. Paní mi nabídla tykání, které jsem přijala. I tímto krokem došlo k uvolnění atmosféry.

Historie rodiny

„Problém, který byl v té naší rodině, byl alkoholismus obou rodičů. Moje matka pila od doby, co si vlastně pamatuju svět, takže dlouho. Její partner zemřel a našla si nového, který byl podobného ražení. Po nějakém půl roce jejich známosti otěhotněla a rozhodla se dítě si nechat. S tím pitím v těhotenství ze začátku jakoby to snížila, ale pak to zase nabralo obrátky, celé těhotenství propila, i po narození dítěte. Stupňovalo se to tak, že už jsem nevěděla, jak to mám zvládnout, protože v době, kdy se malý narodil jsem chodila do zaměstnání a snažila jsem si zařídit svůj život. Ale jak se malý narodil a ona začala pít víc a víc, tak se neměl o něj kdo starat, s tím jak šel čas, její partner začal být víc a víc agresivní. Mu vadilo, že se o něj starám, že v době, kdy oba byli „na šrot“ jsem si ho brala a zavírala jsem se s ním do pokoje, aby mu neublížil a postupovalo to tak, že jsem od něj byla několi-

krát napadená a nevěděla jsem co dál. O tom, že si ho můžu vzít do NRP jsem se dozvěděla při jedné návštěvě Úřadu práce, tam mi paní řekla – jsme malá dědina, všichni se známe, věděla, jak to u nás chodí – že si ho můžu vzít do péče. Já jsem před tím věděla jenom to, že buď bych ho tam nechala a šel by do DD, nebo to musím vydržet a ona mi řekla tady tuhle tu variantu, tak jsem se spojila s OSPODem a tam jsem oznámila celou tu věc. Oni k nám několikrát zašli a v podstatě, kdy k nám zašli, nic nenašli, protože mamka zrovna nepila.“

[...]rozsáhlejší popis o tom, jak se nic nepodařilo prokázat. „Jeden večer, bylo 11. 1. 2003 jsem zašla na policii u nás v dědině a řekla jsem jim, že je to v naší rodině tak a tak a chci, aby zavolali někoho z OSPODu. Oni vůbec netušili, že něco takového vůbec existuje, tak teda asi po 2 hodinách někoho sehnali a sehnali vlastně i kriminálku, protože matčin partner mě ohrožoval zbraní, takže na základě toho i ty kriminalisty. Přišli k nám domů a viděli to co viděli, teda, že oba rodiče byli úplně „na šrot“, flašky byly úplně všude, včetně postýlky, oni to nafotili a díky tomu si myslím, že i to soudní jednání proběhlo tak, jak proběhlo.“

A musela jsi procházet při tom, když sis chtěla vzít svého sourozence do NRP nějakým vyšetřením – psychologickým atd.?

„Ne, nic takového nebylo, žádné vyšetřování. Je pravda, že s OSPODem jsem do teďka v kontaktu, chodí na pravidelné kontroly u nás v rodině, to je každého půl roku se u nás paní stavuje, ale jinak nic víc.“

Takže kolik bylo tomu tvému sourozenci, když sis ho vzala?

„Byl mu rok a 4 měsíce a ještě v té době tam byl další sourozenec, který měl 14 a toho jsem si vzala taky.“

Takže ty máš dva?

„No, teď už ne, tomu staršímu bude 23, ale v té době, když jsme odcházeli z domu. Mi bylo devatenáct, dvacet.“

Sociálka nebo OSPOD, kontroluje vás, dochází k vám?

„Každého půlroku, pravidelně se tady ohlásí, přijde na návštěvu. Myslím si, že první dva roky chodili bez ohlášení, prostě se objevili, poslední dobou zavolá, že přijde.“

Jak se dívá okolí na to, že ses tak rozhodla, že sis vzala své sourozence?

„Vždycky, když se o tom někdo z okolí dozví, tak je to takové „ty jsi borka, ale já bych to nezvládl“ a tak a mi to vždycky připadá takové zvláštní. Na můj vkus to berou jako velké hrdinství a to si myslím, že to nebylo, protože v té době, kdy jsem se rozhodovala tak jsem to, dalo by se říct, dělala i z čisté sobeckosti, protože jsem sama nemohla v tom prostředí vydržet a věděla jsem, že musím pryč a zároveň bych nesnesla, aby oni byli někde v domově. V podstatě ta sobeckost v tom hrála roli, ale je fakt, že okolí to bere jako hrdinství, já už si tak úžasná nepřipadám.“ (úsměv)

Jak, jakým způsobem na to zareagovali ti Tví sourozenci, když sis je vzala, že najednou nemají maminku ani tatínka?

„Ten starší brácha, mu bylo 14 a ten už chápal, že to v té rodině není v pořádku, s ním jsem to probírala, ještě než jsem to začala všechno dělat, tak jsem se ho ptala, jestli by chtěl, abychom byli někde pryč, jestli by do toho šel se mnou, už to byl mladý člověk, který je schopný se nějakým způsobem rozhodnout. On nějakým způsobem přemýšlel a řekl, že teda jo. Jediná podmínka byla, že chce zůstat ve škole, ve které byl a že nechce do domova. Měl strach, že když do toho budu zasahovat, že by šel do domova. To jsem mu slíbila, že to prostě nedopustím, a tak teda jsme do toho šli spolu. Mladší, jak říkám, měl rok a čtyři měsíce, v tu dobu jsem pro něj byla mamka, která se o něj starala, tak si nemyslím, že by nějak hledal maminku, protože na nejbližší osoba jsem pro něho byla já. Takže nezažil pocit ztráty blízké osoby. Myljsme měnili jen prostředí, blízká osoba mu zůstala.“

A teď ti říká jak?

„Vlastně už od malička jsem mu říkala, že byla nějaká jiná maminka, která ho nosila v bříšku, dívali jsme se na fotky. Chtěla jsem, aby to od začátku věděl. Takže si myslím, že nějak kolem 3,5 – 4 let mu to nějak sepnulo, kdy to asi pochopil a proto mi říká křestním jménem s tím, že když někam jde tak potom řekne, už musím za mamkou. Takže před okolím, kamarádama, přestože to všichni ví, učiteli a tak, když mě nějak oslovuje, říká mamka.“

Takže asi nepocítuješ, že by trpěl nějakou citovou deprivací nebo něčím podobným. Jak sám vnímá tu situaci?

„Protože v tom vyrostl, od malička byl se mnou, tak nad tím nějak nepřemýšlí, nekoumá nad tím, jen nějak ví, že nějaká mamka byla.“

Ještě bych chtěla vědět, jak se na něj dívá okolí a jestli třeba nedochází k negativním situacím nebo něco podobného?

Ještě jsem se nesečkala, nebyla jsem svědkem, že by někdo říkal, že má divnou rodinu, ani on sám nic neříkal, že by kamarádi, že by mu někdy někdo říkal, nevím o něčem takovém.“

No, a myslíš si, až se ti narodí dítě, tvoje vlastní, že to může ovlivnit váš vztah s tvým manželem, tvůj pohled na svého sourozence, že budeš mezi nimi trošičku dělat rozdíl atd.?

„Těžko říct, zatím jsem nad tím nikdy nepřemýšlela. Můžu si teď myslet, že ne, což si myslím, po té životní zkušenosti, ale těžko, těžko říct. Ale já spíš myslím, že by to nemělo mít negativní vliv, že ten vztah je přece jakoby nejvíc matka-dítě, ale přece jen je tam i kus toho sourozeneckého vztahu. On sám začíná mluvit o tom, že by chtěl nějakého bráčku doma, tak mu vysvětluju, že když se narodí, tak s ním žádná sranda není. Myslím, že negativní vztah by neměl být. I s manželem má perfektní vztah, což byla jedna z rozhodujících věcí, abych se vůbec do toho člověka... abych si ho vzala s tím dítětem, o které pečuju, prostě vztah musel mít dobrý, jinak bych do toho vztahu nešla“

5.10 RODINA NOVÁKOVÁ

V tomto případě se jedná o zkopírované e-maily, jedná se o mou kamarádku z dětství, některé pasáže, nevztahující se k tématu NRP byly vypuštěny. Maily jsou seřazeny chronologicky (od nejstaršího). V mailech jsou uvedena pravá jména rodičů i dítěte, která jsou v praktické části změněna.

Mail 21. 2. 2010

„Ahoj Peťo!

Malá usnula, tak mám chvíliku...

V úterý 2.2. nám volali z krajského úřadu, že pro nás mají holčičku. A od té doby jsme běhali a zařizovali. Jmenuje se Anička. Narodila se loni v listopadu. 15.2. jsme si ji přivezli domů. Minulou neděli jsme za ní jeli už dopoledne a byli jsme s ní celý den. Já i noc a v pondělí pro nás Jenda přijel. Já jsem moc ráda, že umožňují abych byla den s ní a

zacvičila se. Je tak maličká, že jsem se bála, abych jí nechtě neublížila. Připojím fotky. V domečku byla Anička od 7 dnů. Už jsem skoro týden spolu doma a zvládáme, alespoň si malá nestěžuje. O adopci jsme měli požádáno přes 3 roky. Tak maličká a zdravá holčička je jako výhra v loterii. V práci jsem skončila hodně rychle. Stejně chtěli snižovat stavy. Majitel mi dal obrovskou kytku a popřál, ať se máme dobře a kdykoliv budu chtít zpět, tak se mám ozvat. Tak snad to tak pak bude.

Měj se jen hezky, pokud tě napadne něco, co tě zajímá, tak napiš.

Renáta“

Mail 21. 4. 2010

„Ahoj Peťo,

důvody rozhodnutí

Věděli jsme, že děti můžeme mít jen s pomocí lékařů. Zkoušeli jsme jedno umělé oplodnění. Nedopadlo dobře. Osvojení mělo velké plus v tom, že nestojí velkou sumu peněz a pokud tě schválí, tak už máš jisté, že budeš mít dítě.

podmínky

Chtěli jsme dítě do roku věku, na pohlaví nezáleželo, etnikum jsme chtěli jen naše (romské důrazně ne!!). Byli jsme ochotní akceptovat menší oční či sluchovou vadu. Také by nám nevadilo dítě lehce postižené.

vlastní procedura

červen 2006 - vyzvednutí žádosti na městském úřadě (žádost, požadavky na dítě, posudek z práce, výše mzdy z práce, výpis ze zdravotní dokumentace.

říjen 2006 - Odevzdání žádosti na městském úřadě

listopad 2006 - návštěva sociální pracovnice u nás (zjištění bytové situace)

květen 2007 - psychotesty (cca4 hodiny, na krajském úřadě. Namalovat strom, doplnit věty, znovu vyplnit dotazník)

říjen 2007 - pohovor s psychologkou (asi hodina. Nejprve odděleně a pak dohromady, ptala se hlavně na naše dětství a sourozence.)

listopad 2007 - příprava na osvojení. 2x čtvrtek večer - sobota odpoledne, 1x

celodenní čtvrtek - 10 manželských párů. Formou navozovaných situací jsme měli vymyslet řešení. Jak bude vypadat složka o dítěti, kterou nám dají do ruky, co jsme a nejsme ochotní akceptovat, jak říct dítěti, že je adoptované, zkušenosti rodičů s adoptovanými dětmi.

Leden 2008 - rozhodnutí, že jsme vhodnými osvojiteli (poslal krajský úřad. Krajský úřad tě bere do péče, pokud se do roka nenajde vhodné dítě, což se v 99% nenajde.)

2.2.2010 - telefon z krajského úřadu, že pro nás mají holčičku.

3.2.2010 - návštěva na krajském úřadě, seznámení s dokumentací (Zdravotní a sociální), obdrželi jsme rozhodnutí o vhodnosti (že se o ní můžeme zajímat), návštěva kojeneckého ústavu. Tam nás dr. seznámil se zdravotním stavem, soc. pracovnice s chováním a pak nám ji přinesli. Doktor se nás hned ptal, kdy si ji vezmeme. Asi po cca 2 hodinách jsme jeli domů.

10.2.2010 - návštěva Aňulky. Mohli jsme přijet kdykoliv po předchozí domluvě.

14.2.2010 - výcvikový pobyt na zaučení. Já zůstala do rána, Jenda jel domů

15.2.2010 - doktorka vyšetřila Aňulku, sestra donesla upomínkovou knížku, soc. pracovnice dokumenty (rodný list, zdravotní knížku, potvrzení o převzetí)

16.2.2010 - návštěva Magistrátu města Zlína (Aňulka má trvalé bydliště ve Zlíně). Rozhodnutí o svěření do předadopční péče.

Březen 2010 - návštěva soc. pracovnice u nás doma

Květen 2010 - můžeme požádat o zrušitelné osvojení. (U dětí, které mají při převzetí méně než 6 měsíců. Žádá se v po 6-ti měsících věku. Pokud by se vyskytly nějaké zvláštní okolnosti, tak můžeme Aňulku vrátit.) Pak asi cca 2 měsíce budeme čekat, než si nás zavolají k okresnímu soudu. My do Kroměříže.

Listopad 2010 - můžeme požádat o nezrušitelné osvojení. Klidně můžeme počkat až na toto, ale nám se nechce čekat. Toto už je nevratné.

délka čekání

Čekali jsme skoro 3,5 roku. Ale stálo to za to.

První dojmy:

Já jsem jen brečela. Aňulka se zvědavě dívala. Oproti fotce, co nám na kraji ukázali, byla mnohem hezčí. (manžel ti dojmy napíše zvlášť).

Pokud by tě ještě něco napadlo, tak se ptej. Snažila jsem se napsat vše, na co si pamatuji. Určitě to není na 100%, ale 90% snad ano. Aňulce už teď říkáme, že jsme si ji vybrali v domečku. Takže jména klidně uveď.

Renáta“

Mail 24. 4. 2010

Komunikovaly s vámi úřady během těch více jak třech let pravidelně? Nebo jen pokud došlo k nějakému posunu - např. pozvání k psychotestům, oznámení o zařazení do evidence žadatelů apod.?

„Úřady se ozvaly, jen pokud po nás něco chtěly. (psychotesty, oznámení).

Pokud bychom ale chtěli my, mohli jsme se kdykoliv zastavit, zeptat se, co je nového, případně doplnit naše požadavky (třeba, že nutně chceme chlapečka). Manžel měl loňský rok dost často cestu do Zlína, tak se zastavoval. Takže když volali, že pro nás mají Aňulku, tak jsem se ptala, jestli jsme byli vhodní nebo jen otravní.“

Jak velké požadavky na dítě může budoucí adoptivní rodič mít? Věk, etnická příslušnost, případné postižení či adopce ze zahraničí, ale lze si vybírat i takové detaily jako pohlaví dítěte, minimální vzdělání biologické matky, barva vlasů, očí (u trošku starších dětí)?

“Pohlaví si vybrat můžeš, minimální vzdělání biologických rodičů myslím, že ne (nejsem si jistá). Barvu vlasů a očí ne. Podle dítěte se hledají rodiče. Takže tmavovlasí nedostanou blond dítě. (Jedině pokud by bylo jiného etnika).“

Našel se někdo z okolí, kdo by vás z toho rozhodnutí zrazoval?

“Kromě mého taty byli všichni pro. Vadilo mu jen to, že není biologicky naše.

Že je cizí. Já jsem mu psala, že nám volali z kraje, že pro nás mají holčičku a on se dva dny neozval. I první návštěva byla hrozně rozpačitá. Ale teď mám pocit, že je to v pořádku. Už se novou vnučkou chlubí.“

Uvažujete o adopci dalších dětí?

„Další dítě bych moc ráda. Ale ještě je čas. Než jsme s manželem zjistili, že máme problém mít děti, tak jsme chtěli 3-4. teď budeme neskutečně šťastní, když budeme mít 2.

*Přeju spoustu úspěchu s prací, a s ukončením studia (pokud to dobře chápu)
Renáta“*

Mail 10. 1. 2011

„Ahoj Peťo!

Ano, můžeš náš příběh použít do bakalářské práce. Nic proti tomu nemám ani já, ani manžel.

Aňulka už je naše. 1.12.2010 jsme měli soud o nezrušitelné osvojení. Minulý týden nám teprve přišlo rozhodnutí. Ještě musí nabýt právní moci (za 15 dnů). Pak nám přijde rodný list, kde my dva budeme rodiče a Aňulce se změní část rodného čísla (za lomítkem). Než proběhl soud, tak jsme 13.5. 2010 dávali návrh na zrušitelné osvojení. Koncem června mám přišlo od soudu v Kroměříži, že oni nic, to má rozhodovat Zlín (Aňulka tam má stále trvalé bydliště). V polovině září nám přišlo od soudu ve Zlíně, že oni nic, rozhodnout má KM (máme tam my dva trvalé bydliště a bydlí s námi Aňulka), tak jsem šla na místní úřad, kde jsme žádali o zrušitelné osvojení a požádala rovnou o nezrušitelné. Toho 1.12. jsme byli u soudu my 2, soudkyně, zapisovatelka a kvůli nemoci se nedostavila soc. pracovnice z Holešova, ale mohlo to proběhnout i bez ní. Museli jsme mít výpisy z rejstříků trestů, zdravotní zprávy všech, Aňulčin rodný list, náš oddací list a občanky. Měli jsme i Aňulčiny fotky. Soudkyně nejdřív navrhla stáhnout žádost o zrušitelné osvojení, což jsme udělali. Pak se podívala do všech papírů a zeptala se nás, jestli Aňulku chceme. (Prý jí ještě nikdy nikdo neřekl, že nechce.) No a pak rozhodla, že Aňulka bude naše. Celé to trvalo asi 20 minut. Já bulela jak želva. Moc jsem se bála, že nám ji vezmou, když je Jenda bez práce.

*Pokud bys ještě něco chtěla vědět, tak se klidně ptej. Na co si vzpomenu, tak ti napíšu.
Renáta“*

5.11 OSPOD

Pro ujasnění některých otázek, které vyvstaly z rozhovorů, jsem požádala jednu z pracovníků OSPOD ve Zlínském kraji. Z důvodů technických problémů jsou některé části vět na příložené kazetě v nižší kvalitě. Pro bakalářskou práci je důležitý rozhovor týkající se příbuzenské pěstounské péče. Ten je zde předložen.

Jedna maminka, která má v PP své bratry mi říkala, že nemusela absolvovat žádné psychologické vyšetření. Že tím, že je to biologický příbuzný, tak vlastně dostala ty bratry de facto ihned.

„To je problém příbuzenské PP, na to narážíme dnes a denně.“

Tam se skutečně nezkoumá, zda tam není riziko zneužívání, týrání?

„Ne, nezkoumá se to. Je to jenom tím, že soud si to nechá prošetřit příslušným orgánem např. na obci, ale z jedné návštěvy není schopen toto rozkrýt. Já jsem už toto několikrát připomínkovala. Pokud OSPOD tu rodinu zná, dítě tam žije a je součástí té rodiny, budiž. Tam se léta a léta ta rodina zná, ale pokud jdou do péče příbuzenské, do rodiny, kterou nezná ten OSPOD v místě bydliště, minimálně by tam měl být psychologický znalecký posudek.“

